

UDK 339.1-051 (497.6 Kreševo) “04/14”
Izvorni naučni rad

IZ HISTORIJE KREŠEVA U SREDNJEM VIJEKU (Radoje Kristić zvani Kozoje)

Esad Kurtović
Filozofski fakultet Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Apstrakt: Zahvaljujući istraživanjima Desanke Kovačević-Kojić i neobjavljenim podacima Državnog arhiva u Dubrovniku, na ovom mjestu predmet prezentacije i analize je trgovačka porodica Kristić-Kozoje. Ova porodica koja je po glavnim predstavnicima prepoznatljiva u tri generacije svoju privrednu djelatnost obavlja uglavnom na relaciji Dubrovnik – Kreševo. Bave se kreditnom trgovinom i poslovanjima putem trgovačkih društava sa srebrom kao osnovnim artiklom na kojem se bazira zarada. Centralni lik je Radoje Kristić zvani Kozoje, čija raznovrsna poslovna djelatnost u pravom smislu odslikava trgovce i trgovinu u dubrovačkom zaleđu u prvoj polovini XV stoljeća.

Ključne riječi: Kreševo, Dubrovnik, trgovina srebrom, Radoje Kristić zvani Kozoje.

Abstract: Owing to the research done by Desanka Kovačević-Kojić and the unpublished data from the State Archives of Dubrovnik, the topic of presentation and analysis in this paper is the merchant family Kristić-Kozoje. This family is distinguished in three generations through its main representatives who traded on the relation between Dubrovnik and Kreševo. Through merchant societies they were involved in trade crediting and dealings with silver as the basic article of their profit. The central character is Radoje Kristić, known as Kozoje, whose versatile business activity truly reflects the merchants and trade in the Ragusan Hinterland during the first half of the 15th century.

Key words: *Kreševo, Ragusa, silver trade, Radoje Kristić known as Kozoje.*

U dosadašnjoj literaturi najviše informacija vezanih za kreševske trgovce ponudila je Desanka Kovačević u kapitalnom djelu o trgovini u srednjovjekovnoj Bosni, gdje je, među brojnim trgovcima, Radoje Kristić zvani Kozoje identificiran kao dubrovački trgovac u Kreševu i Fojnici.¹ U čuvenom radu o knezovima u gradskim naseljima srednjovjekovne Bosne ista autorica identificirala je Radoja Kristića zvanog Kozoje kao kneza u Kreševu 1445. godine.² Prepoznajući njegov interes za srebro u trgovačkoj djelatnosti, a pri pojašnjavanju pozicije gradskog kneza u srednjovjekovnoj Bosni, autorica je eksplicitna u stavu da je Radoje Kozoje Dubrovčanin.³ Njegovo dubrovačko građanstvo je konstelacija koja je vjerovatno osnovni razlog da se on do sada nije našao u detaljnijem istraživanju i širem razmatranju kod historičara dubrovačkog zaleđa koji su prednost davali 'domaćim trgovcima', mada je veliki broj domaćih ljudi upravo iz trgovačkog sloja stjecao dubrovačko građanstvo.⁴ Naša prikupljena baza podataka o najvažnijem članu ove porodice Radoju Kristiću Kozoju, njegovim prethodnicima, savremenikima i nasljednicima nešto je šira i bogatija. U osnovi ovo razmatranje potvrđuje ranije rezultate u dosadašnjim proučavanjima, ali daje informaciju više o obimu poslovanja pojedinih članova ove porodice, vrsti poslovanja, njihovom statusu u Dubrovniku i mjestu i ulozi u lokalnoj kreševskoj sredini. Iako u većem obimu informacija, raspoložemo samo fragmentima izvorne građe koji predstavljaju isječke, grube stepenike koji su odraz šturih istovrsnih kancelarijskih ugovora ili ponekih zabilježenih događaja vidljivo izvlačenih iz šireg nama često nepoznatog konteksta. U namjeri da se prezentira u cjelini, prikupljeno odaje suhoparnu prezentaciju koja tek u zaključku omogućava uopćavanja, jasnije postavke i definicije. To skriveno arhivsko bogatstvo obilježeno je usitnjenošću, zahtijeva

---

¹ Desanka Kovačević, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, Sarajevo: Naučno društvo Bosne i Hercegovine, Djela XVIII, Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka 13, 1961, 71, 74, 169.

² D. Kovačević-Kojić, "O knezovima u gradskim naseljima srednjovjekovne Bosne", Sarajevo: *Radovi Filozofskog fakulteta*, 6, 1971, 335.

³ Isto, 337-338; Ista, *Градска насеља средњовјековне босанске државе*, Сарајево: Веселин Маслеша, 1978, 241.

⁴ Pored radova Desanke Kovačević-Kojić uporedi i: Pavo Živković, *Ekonomsko-socijalne promjene u bosanskom društvu u XIV. i XV. stoljeću (Utjecaj primorskih gradova na ekonomsko-socijalne promjene u bosanskom društvu u 14. i 15. stoljeću. Pojava građanske klase i novog plemstva)*, Tuzla: Univerzal, Biblioteka Istorija i revolucija, 1986.

strpljivo prikupljanje i kao takvo stoji kao uobičajeno polazište današnjih istraživanja historije srednjovjekovne Bosne. Prema kvalitetu očuvanog, ipak bi se reklo da je sve to izraz izuzetno bogate historije ove porodice.

Jedan od problemskih osnova vezanih za ovu porodicu je njihovo prepoznavanje u izvornoj građi. Problem predstavlja prezime zabilježeno u više navrata različito (Cherstich, Crestich, Cristich, Crisichieulich, Crestichi, Creseuich, Cresseuich, Charstich). Opredijelili smo se za Kristić s obzirom da je jedno pismo upućeno nekom od članova porodice odraz najveće preciznosti među navedenim dokumentima (Cristich). Problemski osnov je i upotrebljavano ime, nadimak i prezime Kozoje (Cozoe, Chozoe, Coza), a koje je u literaturi bilo tretirano kao Kocoje.⁵ U oba slučaja lingvisti i filolozi imaju prostora za dodatna pojašnjenja u prezentiranom materijalu.

Braća Kozoje (1428-1441) i Radovan Kristić (1430-1445)

Ne poznajemo rodonačelnika ili stariju generaciju porodice Kristića povezanih za Kreševo. Prve poznate nam članove predstavljaju braća Kozoje i Radovan Kristić. Ne znamo ništa o njihovoj mladosti. Kasnije njihovo djelovanje ukazuje na pripadnost imućnijim društvenim slojevima u kojima se često trgovačka privredna poslovnost u razvijenom srednjem vijeku kao uhodana praksa prenosila sa generacije na generaciju. Od dvojice braće više prikupljenih informacija vezano je za Kozoja Kristića, i prema svemu, on je ostvario značajan utjecaj na razvoj ove porodice, kako svojim djelovanjem tako i direktnim naslijeđem kojim može da se predstavi šira kreševska sredina u kojoj je ova porodica provela najviše vremena. Kozoje se prvi pojavljuje u izvorima, a prema dostupnim podacima, Radovan ga nadživljava. Radi se o malim hronološkim razlikama, pa je tako odnos starosti među braćom teško utvrditi, mada je pretpostavka kako je Kozoje bio stariji među braćom.

Tokom 1428. i 1429. godine Kozoje Kristić se pojavljuje u nekoliko zaduženja kod dubrovačkih trgovaca. U prvom očuvanom spomenu maja 1428. godine u društvu sa Ljubišom Stjepšićem iz Stona Kozoje Kristić, inače označen da je iz Bosne (*de Bosna*), zadužuje se kod dubrovačkog vlastelina Tripka Bondića na 80 perpera i 6 dubrovačkih dinara.⁶ Navedeno asocira na Kozojevu trgovačku djelatnost prože-

---

⁵ Isto, 335, 337-338.

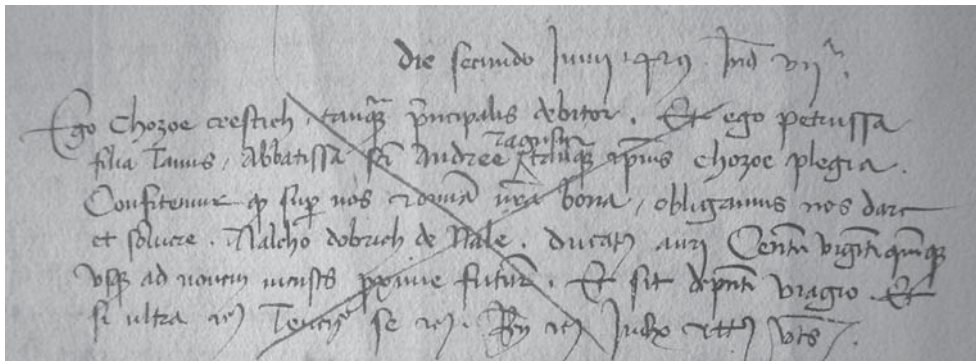
⁶ “Nos Glubisa Stiepsich de Stagno et Cozoe Cherstich de Bosna confitemur quod super nos et omnia nostra bona obligamus nos dare et soluere ser Tripcho de Bonda yperperos octuaginta et grossos sex usque ad tres menses proxime futuros. Et sit de presenti viagio et si ultra etc. Tenendo se etc. Renuntiando etc. Judex et testis ut supra” (6.5. 1428.g.), DAD, Deb. Not., XIV, 186.

tu uzimanjem robe na kredit u Dubrovniku i njenom preprodajom u Bosni, tipičnom zaduživanju sitnijih kod krupnijih trgovaca kod kojih se zadužuju u robi, a nju preprodaju 'na malo' još manjim trgovcima i stanovnicima u zaleđu.⁷ Prema prvom pokazatelju iz 1428. godine, Kozoje Kristić očito je u odraslom starosnom dobu koje odgovara renomeu osobe kadre da javno djeluje i da odgovara za svoje postupke i da kao takav bude odgovoran i ravnopravno prihvaćen i u Dubrovniku i u Bosni. U svakom slučaju, kreditna trgovina, po sistemu zaduživanja (veleprodaja – prijevoz robe – maloprodaja i plaćanje kredita u novcu), osnova je koja je omogućavala zaradu i na osnovu nje prosperitetni razvoj ove porodice. To pratimo u Kozojevom slučaju i u drugim ugovorima. Tokom 1429. godine Kozoje Kristić napravio je pet ugovora o zaduživanju, dva početkom juna i tri početkom decembra. Uz osnovnu identifikaciju imena i prezimena u tim ugovorima izostaju druge odrednice. Samo zahvaljujući njegovom donekle specifičnom imenu i prezimenu, uočavamo da se radi o istoj osobi. U prvom ugovoru, uz jemstvo opatice Petruše, zadužuje se kod Nalke Dobrića Nalješkovića (Nale) na 125 dukata. Drugim ugovorom Kozoje se zadužuje kod vlastelina Tripka Bundića (Bonda) na 91 perper. U decembru se prvim ugovorom Kozoje zadužuje kod Ivana Župana (Zubana) i Vlatka Bogdanovića na 185 dukata, u drugom kod Tome Bunića na 159 dukata i u trećem ugovoru kod Tripka Bondića na 86 perpera dubrovačkih dinara.⁸

---

⁷ O kreditnoj trgovini: D. Kovačević, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*; Ignacij Voje, *Kreditna trgovina u srednjovjekovnom Dubrovniku*, Sarajevo: ANUBiH, Djela 59, Odjeljenje društvenih nauka 29, 1976.

⁸ "Ego Chozoe Crestich tanquam principalis debitor et ego Petrusa filia Tanis abbatissa sancti Andree Ragusium tanquam ipsius Chozoe plegia confitemur quod super nos et omnia nostra bona obligamus nos dare et soluere Nalcho Dobrich de Nale ducatos auri centum viginti quinque usque ad nouem menses proxime futuros. Et sit de presenti viaggio et si ultra etc. Tenendo se etc. Renuntiando etc. Judex et testis ut supra" (2.6. 1429.g.), Deb. Not., XIV, 299v; "Ego Chozoe Cherstich confiteor quod super me et omnia mea bona obligo me dare et soluere ser Tripcho de Bonda yperperos nonaginta unum grossorum de Ragusio usque ad tres menses proxime futuros. Et sit de presenti viaggio et si ultra etc. Renuntiando etc. Judex ser Andreas de Menze et Ruscus magistri Christofori testis" (4.6. 1429.g.), Isto, 300v; "Ego Chozoe Cherstich confiteor quod super me et super omnia bona mea obligo me dare et soluere Johanni Petri Zuban et Vlatcho Bogdanouich vel illi eorum qui primo solutione petierit ducatos auri centum et octuaginta quinque usque ad menses octo proxime futuros. Et sit de presenti viaggio et si ultra etc. Renuntiando etc. Judex et testis ut supra" (7.12. 1429.g.), Isto, 364v; "Ego Chozoe Cherstich confiteor quod super me et super omnia bona mea obligo me dare et soluere ser Thome de Bona ducatos auri centum et quinquaginta nouem usque ad nouem menses proxime futuros. Et sit de presenti viaggio et si ultra etc. Renuntiando etc. Judex ser Andreas de Menze et Ruscus magistri Christofori testis. Et similiter dare et soluere ser

Decembra 1430. godine uz Kozoja se u knjigama zaduženja prvi put javlja i njegov brat Radovan Kristić. Njih dvojica u dva dana prave tri zaduženja. Prvo se zadužuju kod Ivana (Petra) Župana i Vlatka (Bogdana) Gojanovića na iznos od 419 dukata i 16 groša a na osam mjeseci, a pod istim uvjetima zadužuju se i kod Stefana (Alekse) Kasela i Bojka Nenkovića na 290 dukata i 11 groša. Narednog dana braća, označena da su iz Podkreševa (*de Sub Cresseuo*), prave zaduženje kod dubrovačkog vlastelina Ruska Pucića (Poza) na iznos od 46 dukata a na rok od osam mjeseci.⁹ Imena kreditora koji su renomirani trgovci u Dubrovniku a naročito u poslovanju sa zaleđem, visina kredita i učestalost u zaduživanju pokazuju da su braća Kristić dobro obavljali svoje poslove, ostvarivali zaradu i pripadali poznatim trgovcima u Du-

---

Tripcho de Bonda yperperos octuaginta sex usque ad menses tres proxime futuros et omnia alia ut supra proxime”, Isto, 365.

⁹ “Nos Cozoe et Radouanus fratres Crisichieulich confitemur quod super nos et omnia bona nostra obligamus nos dare et soluere Johanni Petri Zupani et Vlatchi Bogdani Goianouich et cuilibet ipsorum insolidum ducatos auri quadringentos decem et nouem et grossos XVI usque ad octo menses proxime futuros. Et sit de presenti viaggio. Et si ultra etc. Tenendo se etc. Pro quo debito dicti debitoris constituerunt se posse realiter et personaliter conueniri posse Ragusii, Narenti et ubicunque reperti et conuincti fuerint. Renuntiando etc. Judex et testis ut supra. Et similiter dare et soluere Steffano Alexii dicto Casella et Boicho Nenchouich et cuilibet eorum insolidum ducatos auri ducentos nonaginta et grossos XI. Terminus et omnia alia ut supra” (11.12. 1430.g.), Deb. Not., XV, 17. Ispod: “Die secundo decembris 1434 Stipan Liesseuich Capsella unius ex creditoris suprascriptis dedit omnium suam potestatem de suprascripta proxime obligatione ducatos 290 et grossos XI”, Isto; “Nos Cozoe et Radouan} Crestichi fratres de Sub Cresseuo confitemur quod super nos et omnia nostra bona obligamus nos dare et soluere ser Ruscho de Poza et fratribus ducatos auri quadraginta sex usque ad octo menses proxime futuros. Et sit de presenti viaggio. Et si ultra etc. Tenendo se etc. Renuntiando etc. Judex et testis ut supra” (12.12. 1430.g.), Isto, 18.

brovniku i u kreševskoj sredini. Pored one ranije identifikacije da su iz Bosne ('de Bosna'), tek na ovome mjestu je data njihova bliža identifikacija kojom se vezuju za Kreševo kao trajniju lokaciju. Sve nam to ukazuje da se u slučaju braće Kristić kroz njihovo porijeklo može raditi o domaćim trgovcima.

***

Kreševo (**КРЕШЕВО**, Chresevo) predstavlja značajnu upravnu i privrednu sredinu u srednjovjekovnoj bosanskoj državi. Obuhvata srednjovjekovnu utvrdu, rudarsko naselje, trg i carinu u župi Lepenici u kraljevoj zemlji, gdje je i povremena kraljevska rezidencija. Kreševo se prvi put spominje u izvorima 10. oktobra 1381. godine. Na privrednom planu svoj razvoj zahvaljuje metalurgiji sa majdanima rude (srebro, željezo, bakar i živa) i topionicama. Na to ukazuje niz očuvanih toponima (štolnašćona-stollen rudarski rov za vodu, jažve za odvođenje vode za ispiranje rude, selo Vranak, planina Hinač, šuma Tajbor). Na ovom području je eksploatiran i azur (lapis lazuli). Tu Dubrovčani imaju svoju specifičnu povremenu koloniju koja je naročito razvijena u periodu 1434-1450. godine, kada je zabilježen boravak 61 dubrovačkog trgovca. Češćim dolascima ističu se Ratko Pripković i Tomaš Klarić. Podgrađe Kreševa (Podkreševo - Sotocresseuo), koje se spominje od 1430. godine, pored nastambi za stanovanje, poslovnih i vjerskih segmenata imalo je i leprozorijum, sklonište za gubavce. Kreševska tvrđava, sastavljena od gornjeg i donjeg grada, bila je na lokalitetu Bedem, koji je dominirao nad okolnim područjem. Septembra 1444. godine u slavnom kraljevskom dvoru u Kreševu (**СЛАВНИ ДВОРЪ КРАЛЕВЪСТВА МИ 8 КРЕШЕВО**) bosanski kralj Stjepan Tomaš potvrdio je privilegije Dubrovčanima. Upravnu organizaciju u Kreševu predstavlja knez. Tu se nalazio franjevački samostan podignut u prvoj polovini XV stoljeća. Njemu dio imovine ostavljaju dubrovački trgovci u svojim testamentima (1449, 1461). Samostan je više puta stradao i bivao obnavljan tokom novog vijeka. Srednjovjekovna crkva bila je s osnovom u vidu jednobrodne lađe s izduženim pravougaonim svetištem.¹⁰

---

¹⁰ Literatura o Kreševu u srednjem vijeku relativno je obilna. Uporedi: Vladislav Skarić, "Tragovi starog rudarstva u okolini Kreševa i Fojnice", Sarajevo: *Glasnik Zemaljskog muzeja* 1935: 47, 29-34; Marko Vego, *Naselja bosanske srednjovjekovne države*, Sarajevo: Svjetlost, 1957, 64-65; Hamdija Kapidžić, "Kreševo", *Enciklopedija Jugoslavije*, V, Zagreb: Jugoslovenski leksikografski zavod, 1962, 393; D. Kovačević, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, 25, 74-75, 84, 103, 146, 150, 154, 156; Vladimir Dumbović, "Toponomastika Kreševa i okoline", Sarajevo: *Dobri pastir*, XXV/1-4, 1975, 81-119; Isti, "Rudarstvo Kreševa (historijsko-geografski prikaz)", Sarajevo: 1976, *Dobri pastir*, XXVI/1-2, 107-138; Д. Ковачевић-Кojiћ, *Градска насеља средњовјековне босанске државе*, 33, 73, 81, 135, 146, 151, 160, 212, 226, 275, 289; Ivanka Marijanović, "Kreševo 1", *Arheološki leksikon Bosne i Hercegovine*,

***

Dvojica braće Kozoje i Radovan Kristić spominju se i početkom maja 1432. godine. Živko Miletić ih tada optužuje za pljačku srebra u Podkreševu. Navodno je Živko kod braće ostavio srebro u bisagama, težine 20 libara i 8 unča, a braća su ga otuđili, te dodatno, Radovan Kristić nije htio da ide u Dubrovnik radi dalje istrage o ovom slučaju.¹¹ Radi se o oko 6,77 kilograma srebra,¹² a spomenutih 20 libara i 8 unča srebra moglo je vrijediti po cijeni od prosječnih 7 dukata po libri srebra oko 145 zlatnih dukata,¹³ što je pozamašna vrijednost i po toj osnovi to je optužba za tešku pljačku. Nije nam poznato kako se ova tužba dalje razvijala. Navedeno pokazuje da su braća u Podkreševu imali dovoljno stambenog, vjerovatno i poslovnog prostora, s obzirom na učestalo prisustvo u kreditnoj trgovini koje se bazira na robi što je trebala adekvatan skladišni prostor, te da su iznajmljivali svoju kuću kao prenočište za druge trgovce. Prema navodima ovog pokazatelja, proizlazilo bi da su braća Kristići ‘stanovnici u Podkreševu’ (*‘Chozoe et Radoanum fratres Cristich habitantes in Sotocresseuo’*) i da bi se trebali za nedjela nanesena Dubrovčanima pravdati u Dubrovniku. To bi upućivalo na njihovo pripadništvo dubrovačkom građanstvu. To pitanje kao dilema rješava se u nekoliko kasnijih spomena.

III, Sarajevo, 1988, 22; Pavao Andelić, “Kreševo 2”, na istom mjestu; D. Kovačević-Kojčić, “Franjevci u gradskim naseljima sredenjo-vjekovne Bosne”, Sarajevo: *Radovi Hrvatskog društva za znanost i umjetnost*, 1995: 3, 33-44; Anto Buzuk, “Kreševo u srednjem vijeku, grad-utvrda”, Sarajevo: *Hrvatska misao*, 2003: VII/29, 105-116; *Svjetlost Evrope u BiH*, Sarajevo, 2004, 27; Mile Jukić, *Etnološki i povijesni prilozi iz kreševskog kraja*, Kreševo, 2008.

¹¹ “Ziuchus Millethich coram domino Rectore ser Alouisio de Goze conqueritur supra Chozoe et Radoanum fratres Cristich habitantes in Sotocresseuo. Eo quia dum ipse Ziuchus possisset in camera habitationes dictorum fratrum libras viginti argenti et onzias VIII in ligaciis eius duabus positas in duobis bisaciis, quod argentum dictus Ziuchus posuit in dicta camera de sciencia Radoani suprascripti, dum Chozoe et Radoanus acceperunt dictum argentum extra dictas bissacias, quod argentum dicitur ipsi fratres se non habuisse. Item conqueritur supra suprascriptis Chozoe et Radouanum fratres. Eo quia dum ipse Ziuchus se conuenisset cum suprascriptis Chozoe et Radoano quod ipse Radoanus debere venire Ragusium cum ipsi Ziucho causa indagandi veritatem de dicto argento ablato ipsi Ziucho suprascriptus Radoanus recuseuit venire Ragusium pro dicta veritate indiganda. Budissaus Slauchouich, Radchus Pripchouich, Mirossaus Vratioeuch, Bogissa [prazan prostor], Branissaus Bogcinouich, Millouaz Mergia} testes” (1. 5. 1432.g.), Lam. de foris, IX, 42.

¹² Libra (litra) ima 327,932 grama, a sastoji se od 12 unča (1 unča = 27,328 grama) ili 72 aksada (1 aksad = 4,55 grama), pri čemu se jedna unča sastoji od šest aksada: Милан Решетар, *Дубровачка нумизматика*, I део, Сремски Карловци, 1924, 75-76, 107.

¹³ Uporedi pregled cijena srebra u: D. Kovačević, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, 169.

Krajem 1433. godine pratimo da Kozoje nije uspio vratiti neke ranije kredite svojim kreditorima, ali i da je uspio napraviti novi dogovor i razriješiti te probleme. S obzirom na imena kreditora, očito se radilo o zaduženjima iz decembra 1430. godine. Ostao je dužan 90 dukata Vlatku Bogdanoviću Gojanoviću, Ivanu Petra Županu, Stefanu Lieševiću Kaselu i Bojku Nenkoviću. Kozoje se obavezao da će u toku naredne dvije godine u dvije rate isplatiti ovaj dug. Dok bude isplaćivao obroke, Kozoje neće imati problema s kreditorima, no ukoliko ne bude isplaćivao svoj dug, kreditori će ga moći tužiti i ugrožavati njegovu imovinu.¹⁴ Do toga nije došlo. U dva navrata, januara i novembra 1435. godine Kozoje je izmirio svoje obaveze prema kreditorima i riješio se ovoga duga.¹⁵

---

¹⁴ “Chozoe Cherstich ut debitor Vlatchi Bogdanouich Goianouich, Zagni Petri Zupan et eorum societatis et similiter Steffani Liesseuich Capele et Boichi Nenchouich sociorum, ut apparet per cartas quas haberunt supra ipsum Chozoe, promisit et se et bona sua obligavit dare et soluere ipsis creditoris suis ponendos ad contum et partitum debiti ipsius Chozoe et diuidendo inter creditoris pro rata crediti eorum ducatos auri quadraginta quinque usque ad unum annum proxime futuros et sic successiue usque ad unum alium annum proxime ex inde alios ducatos auri quadraginta quinque diuidendos inter se et ponendos ad contum suum ut supra, de quibus ducatis quolibet anno faciente solutionem ut prefetur, ipse Chozoe habent et habere intelligatur fidam et saluumconductum, liberum et franchum pro se, auere et mercantiis suis ab ipsis creditoris suis usque per totum tempus dictorum terminorum. Et si non attenderet ad soluendo ut supra in aliquo termino quod presens fida et saluusconductus sit cassum et nulla et nullius valoris, scilicet, ipsi creditoris uti possit pro eorum libito, cartis et iuribus suis. Et similiter in fine terminorum predictorum duorum annorum in quibus fieri debet solutiones ut supra ipsi creditoris sunt et esse debeant in eorum libertate pro cartis et iuribus suis, quibus uti possint tunc temporis pro eorum libito pro eo quod deberet et restarerit hinc presentibus et ita contentantibus et fidam ut supra in dicto Vlatcho suo et nomine dicti Zagni pro quo se constituit et de rato promisit et dictis Steffano et Boicho sociis. Renuntiantes omnes. Judex et testis ut supra” (22.12. 1433.g.), Div. Not., XVIII, 161.

¹⁵ “Die 5 januarii 1435 Vlatchus Bogdanouich suprascriptus suo et nomine suprascripti Zagni et societatis eorum et suprascriptus Boichus Nencouich asserens sictum debitum ad se spectare pro parte sua et Steffani Liesseuich confessi fuerunt dictis nominibus habuisse et recepisse a suprascripto Chozoe dante et soluenta secundum pactum suprascriptum pro paga primi anni et termini ducatos auri quadraginta quinque diuisos inter se pro rata sua. Renuntiando. Judex ser Natalis de Proculo et Nicola de Stella testis”, Div. Not., XVIII, 161. Ispod: “Die XXVI nouembris 1435 Zagn suprascriptus pro se et Vlatcho socio pro quo se constituit et Boichus suprascriptus cuius juris est debitoris sibi Cozoe confessi fuerunt habuisse pro integra solucione ultimi anni concordii suprascripti a suprascripto Cozoe debitoris diuisis inter eos pro rata ducatos auri XLV. Renuntiantes”, Isto.

Jula 1434. godine u Dubrovniku je imenovan sudski kolegij za Podkreševu, koji je trebao riješiti tužbu Radašina Stipkovića protiv Radoja i Radovana Kristića.¹⁶ Radi se o uobičajenom sudskom kolegiju koji je raspravljao o konkretnom pitanju vezanom za Dubrovčane u koloniji u Kreševu. Radoje je sin Kozoja Kristića. Ne znamo zbog čega su stric i sinovac bili optuženi.

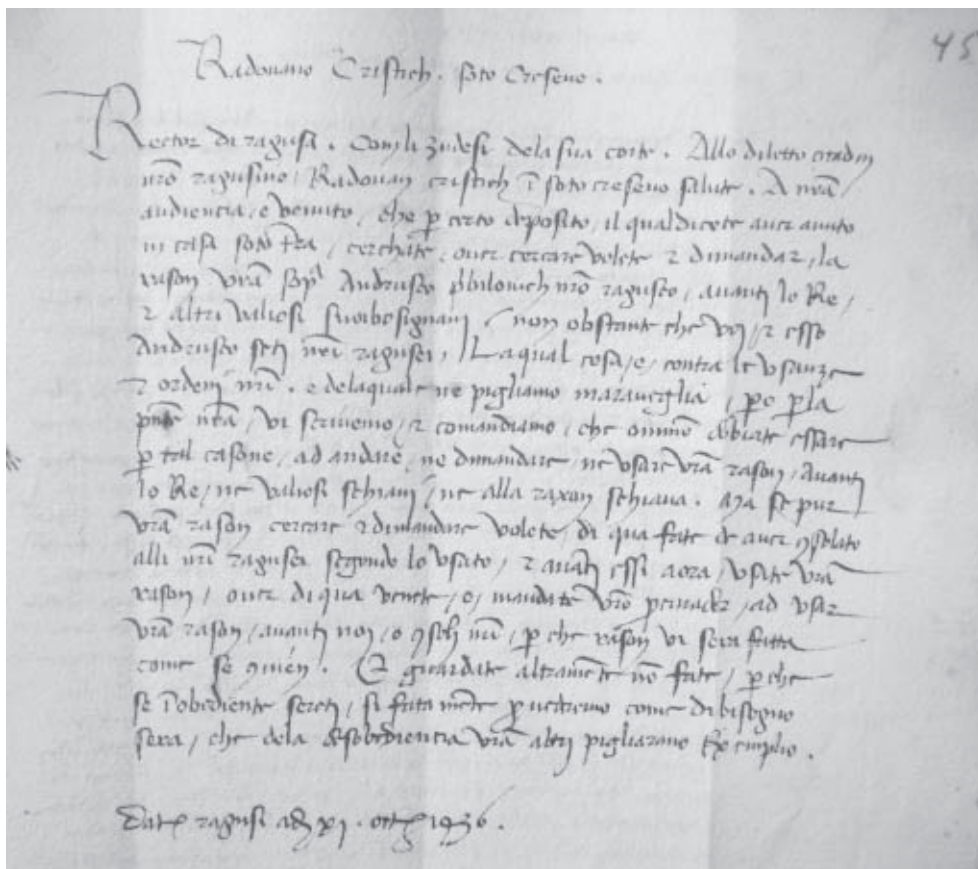
Direktnu potvrdu da je Radovan Kristić imao dubrovačko građanstvo daje i podatak iz oktobra 1436. godine, kada mu se dubrovačka vlada direktno obratila pismom (*citadin nostro Ragusino Radouan Cristich in Soto Creseuo*). Vlada ga prekorava što je, iako je i sam Dubrovčanin, tužio bosanskom kralju drugog Dubrovčanina Andruška Pribilovića. Također mu je napomenuto da se za sporove među Dubrovčanima treba oslanjati na dubrovačke sudove.¹⁷ U navedenom Radovanovom djelovanju prepoznajemo konkurenciju, uobičajenu prateću pojavu razvijene trgovine. Ta

---

¹⁶ “Tomasius Diuzich consul, Utisen Bogetich et Tomchus Vitichouich} judices, ellecti fuerunt in Sotresseuo ad petitionem Radassini Stipcouich supra Radoe Crestich cum moris et conditionibus consuetis. Item elleti fuerunt in dicto loco ad petitionem predicti supra Radouan Crestich” (13.7. 1434.g.), Cons. Minus, VI, 151.

¹⁷ “Radouano Cristich Soto Creseuo. Rector di Ragusa com li zudesi de la sua corte allo detto citadin nostro Ragusino Radouan Cristich in Soto Creseuo salute. A nostra audientia e venuto che per certo deposito il qual dicete auer auuto in casa soto terra cerchate ouer cercare volete et domandar la rason vostra sopra Andrusco Pribilouich nostro Raguseo auanti lo re et altri valiosi suoi Bosignani, non obstante che voi et esso Andrusco seti nostri Ragusei, la qual cosa e contra le usanze et ordeni nostri e de la quale ne pigliamo maraueglia pero per la presente nostra vi scriuemo et comandiamo che omnino debiate essare per tal casone ad andare ne dimandare ne usare vostra rason auanti lo re ne valiosi Schiaui ne alla raxon schiaua, ma se pur vostra rason cercare et dimandare volete di qua fate de auer consolato alli nostri Ragusei secondo lo usato et auanti essi a ora usate vostra rason ouer di qua venete o mandate vostro procurador ad usar vostra rason auanti, non o consoli nostri perche rason vi sera fatta come se conuien. E guardate altramente non fate perche se in obediente sereti si fata mente per vedremo come di bisogno sera che dela disobediencia vostra altri pigliarano exemplo. Datur Ragusi adi XI octobris 1436” (11.10.1436.g.), Lett. di Lev., XII, 45. Mada je slučaj ispravno kontekstualizirala i potkrijepila izvorom u djelu o gradskim naseljima srednjovjekovne Bosne, u iscrpnom i značajnom radu o Fojnici u srednjem vijeku Desanka Kovačević-Kojić ga je omaškom sa drugim izvorom situirala u 1423. godinu: Д. Ковачевић-Кojiћ, *Градска насеља средњовјековне босанске државе*, 241; Ista, “Fojnica u srednjem vijeku”, *Fojnica kroz vijekove*, Fojnica – Sarajevo, 1987, napomena 59 na strani 47. Tamo navođena signatura ne odnosi se ni na Radovana Kristića ni na Kreševu (pod datumom 20.2.1423.g. Lam. de foris, V, 134v). Uporedi razumijevanje konteksta u: P. Živković, *Tvrtko II Tvrtković (Bosna u prvoj polovini XV stoljeća)*, Sarajevo: Institut za istoriju u Sarajevu, Studije i monografije, 1981, 197 i prateća napomena 79.

kođer, moglo bi se raditi i o tome da je Radovan obavljao neku službu kojom je bio vezan za bosanskog kralja.

Posljednji spomen Kozoja Kristića vezan je za mart 1441. godine. Na tužbu dubrovačkog vlastelina Jakoba Martola Crijevića optuženi su: Tomaš Klarić, Tonko Vitković, Tihorad Slavković, Radovan Budikijević i Kozoje Kristić. Sudski kolegij određen za Fojnicu činili su dubrovački vlastelin Nikola Bondić kao konzul i suci Nikša Čeljubinović i Ratko Pripković.¹⁸ U ovom slučaju ništa drugo ne znamo. Ve-

¹⁸ "Ser Nicola An. de Bonda consul, Nixa Celubinouich et Ratcho Pripchouich} iudices, electi fuerunt in Coyniza cum modis et condicionibus consuetis ad petitionem ser Jacobi de Criua supra Thomas Clarich, Thoncho Vithouich, Thicorad Slauchouich et Radoan Budichieuich et Choz dittum Crestich" (20.3.1441. g.), Cons. Minus, VIII, 242.

zanost Kozoja Kristića za Fojnicu proizlazi prije svega iz vezanosti za tamošnju jaču koncentraciju Dubrovčana u koloniji u kojoj su ponekad imenovani sudski kolegiji za šira područja. Inače, ni braća Kristić ni njihovi nasljednici mimo ovih kolegija nikada se ne vežu direktno za Fojnicu, nego za Kreševo i Podkreševo. I navedeni kolegij jasno pokazuje da je Kozoje dubrovački građanin.

Kozojev brat Radovan Kristić bio je među živima i juna 1445. godine, što saznajemo preko jednog dokumenta iz arhiva u Zadru. Prema istom, pored Dubrovnika, Radovan Kristić održavao je privredne veze iz Kreševa i sa srednjom Dalmacijom, prije svega sa Splitom, gdje nije bio izmirio svoje obaveze, pa u svoje ime i u ime svojih nasljednika izjavljuje da je trgovcima Lappo Zano i Georgini Michaelis dužan zamašnih 156 dukata.¹⁹

Iako sa malim brojem informacija i u kratkom periodu, braća Radovan i Kozoje Kristić predstavljaju se kao značajni trgovci sa vezama u Kreševu, Dubrovniku i Splitu. Njihovo poslovanje zasniva se na kreditnom zaduživanju kod jačih dubrovačkih trgovaca i preprodaji robe u kreševskoj sredini. U kratkom periodu 1428-1430. godine braća Kozoje i Radovan Kristić zadužili su se u Dubrovniku kroz 9 ugovora na ukupan iznos od oko 1340 dukata, što je izuzetan promet u trgovini Dubrovnik i zaleđa.

Zaduživanja Kozoja i Radovana Kristića (1428-1430)

vrijeme	dužnik	kreditor	rok	iznos
6.5.1428.	Ljubiša Stipšić iz Stona i Kozoje Kristić	Tripko Bundić	3 mjeseca	80 perpera i 6 groša
2.6.1429.	Kozoje Kristić	Nalko Dobrić Nalješćević	9 mjeseci	155 dukata
4.6.1429.	Kozoje Kristić	Tripko Bundić	3 mjeseca	91 perper
7.12.1429.	Kozoje Kristić	Petro Zuban i Vlatko Bogdanović	8 mjeseci	185 dukata

---

¹⁹ "Radouanus Herstich de Cresouo partium Bosne presens et per se et heredes suos sponte dixit et confessus fuit se esse debitorem et dare debere Lappo Zano bii eis proprio nomine et Andree Miladini commissio testamenti condam Georgini Michaelis presentibus et stipulantibus nominibus predictis ducatos quinquaginta sex auri, libras duas et soldos IIII paruorum, et hoc pro resto et saldo et solutionis complemento quancumque pecuniarum et rerum quantatum in quibus dictus Radouanus quonlibet teneretur et obligatus esset ipsis Lappo et condam Georgino sotiis usque in presentem diem ..." (8.6.1445.g.), Državni arhiv u Zadru, Splitski arhiv, Busta 8, sv. 23/7, f. 302-302v.

7.12.1429.	Kozoje Kristić	Toma Bunić	9 mjeseci	159 dukata
7.12.1429.	Kozoje Kristić	Tripko Bundić	3 mjeseca	86 perpera
11.12.1430.	Kozoje i Radovan Kristić	Ivan Petra Zupan i Vlatko Bogdana Gojanović	8 mjeseci	419 dukata i 16 groša
11.12.1430.	Kozoje i Radovan Kristić	Stefan Alekse zvani Kasel i Bojko Nenković	8 mjeseci	290 dukata i 11 groša
12.12.1430.	Kozoje i Radovan Kristić	Rusko Pucić	8 mjeseci	46 dukata

To je sve što imamo o braći Radovanu i Kozoju Kristiću. Ženske predstavnice ne poznajemo. Očito je da svoje dubrovačko građanstvo još nisu utemeljili brojnim drugim djelatnostima koje prate taj status na području Dubrovnika. Zahvaljujući očuvanim izvorima, u daljem razvoju porodice pratimo sinove Kozoja Kristića.

Radoje Kristić zvani Kozoje (1431-1464)

Prema poznatom, Kozoje Kristić je imao dva sina – Radoja i Ivana Kristića. Vjerovatno su imali i sestru, s obzirom da se kao njihov sestrić kasnije u izvorima spominje Andrija (Andreas) Marković zvani Kozoje, odnosno Andrija Kozojević. Obojica su bili oženjeni, ali nisu imali djece, pa je upravo Andrija bio dalji predstavnik ove loze. Radoja Kristića smo spominjali u tužbi zajedno sa njegovim stricem Radovanom Kristićem jula 1434. godine. No, Radoje Kristić Kozoje prvi put se javlja u izvorima jula 1431. godine. Ni o njegovoj mladosti ne znamo ništa. Nema razloga da ne pretpostavimo kako je poslovnost stjecao uz oca i strica i kako je njihov ranije prikazivani životopis dijelom predstavljao i milje njegovog odrastanja. Radoje se prepoznatljivo kao i njegov otac bavio trgovinom na relaciji između Kreševa i Dubrovnika. U periodu od 16. do 21. jula 1431. godine Radoje boravi u Dubrovniku i pravi tri zaduženja. Zajedno sa Nikolom Pribisalićem i jemcom Stjepkom Pribisalićem prvo se zadužuje kod dubrovačkog vlastelina Andrije Vučetića na iznos od 173 dukata, zatim zajedno sa Nikolom Pribisalićem kod Radoslava Cvjetkovića zvanog Turčin na iznos od 70 perpera i jedan dubrovački dinar, te na kraju s braćom Nikolom i Stjepkom Pribisalićem kod dubrovačkog vlastelina Damjana Sorkočevića na iznos od 54 dukata.²⁰ Dakle, u kompaniji s braćom Nikolom i Stjepkom Pribisalićem

---

²⁰ “Nos Radoe Creseuich et Nicola Pribisalich socii principales debitores et ego Stipchus Pribisalich marangonus tanquam plegius et principalis solutor, confitemur quod super nos et

Radoje Kozoje se jula 1431. godine zadužio u ukupnom iznosu od oko 250 dukata. Ovi iznosi nisu uredno isplaćivani. Maja 1433. Radoje Kozoje i njegovi kompanjoni registrirani su kao zaostali dužnici dubrovačkog vlastelina Damjana Sorokočevića prema zaduživanju iz jula 1431. godine.²¹ Ova zaduživanja Radoje pravi za života svoga oca Kozoja i strica Radovana, a hronološki nastavljajući u jakom ritmu poslovnosti upravo tamo gdje je njegov otac stao. Zapravo bi se moglo govoriti o tome da je tridesetih godina XV stoljeća porodica imala tri jaka trgovca, ali da je Radoje polahko preuzimao sve najvažnije poslove u zajedničkoj kući.

Izostanak pojave u knjigama zaduženja svake godine ili u bilo kojim drugim notarskim i kancelarijskim knjigama ne znači zastoj u Radojevoj ili poslovnoj karijeri ove porodice. Svi ugovori nisu bili zabilježeni ni u Dubrovniku, a trgovačka preduzimljivost u zaleđu skoro je bez ikakvih relevantnih pokazatelja zbog odsustva izvora ovakve prirode. Rijetke su očuvane knjige dubrovačkih trgovaca koje pokazuju poslovanje na terenu. Otuda na pauze u Radojevoj pojavnosti među poslovnim i drugim dokumentima ne možemo gledati kao na trajnije prekide poslovanja. Trgovački sloj zbog tehnike trgovine ne poznaje takvu praksu, pa je ni mi ne možemo pripisivati Radoju Kristiću u vremenima kada za to izostaju očuvane potvrde.

Radoje Kozoje je posebno bio aktivan tokom 1435. godine demonstrirajući širinu poslovnog koda među trgovcima na istočnoj jadranskoj obali u prvoj polovini XV stoljeća. Marta 1435. godine Radoje Kozoje stupio je u trgovačko društvo (*collegantia*), prema ranijim kreditnim ugovorima, sa svojim provjerenim kreditorima,

---

omnia nostra bona obligamus nos dare et soluere ser Andree Jo. de Volzo ducatos auri centum septuaginta tres usque ad annum unum proxime futuros. Et sit de presenti viagio. Et si ultra etc. Tenendo se etc. Renuntiando etc. Judex ser Martolus Mi. de Binzola et Nicola de Stella testis" (16.7.1431.g.), Deb. Not., XV, 99; "Nos Radoe Cresseuich et Nicola Pribissalich socii confitemur quod super nos et omnia bona nostra obligamus nos dare et soluere Radossauo Zuietchouich Turcino yperperos septuaginta et grossos uno usque ad menses sex proxime futuros. Et sit de presenti viagio. Et si ultra etc. Tenendo se etc. Renuntiando etc. Judex et testis ut supra" (19.7.1431.g.), Isto, 101; "Nos Radoe Creseuich, Stiepchus Pribisalich marangonus et Nicola Pribissalich frater dicti Stiepchi confitemur quod super nos et omnia bona nostra obligamus nos dare et soluere ser Damiano de Sorgo ducatos auri quinquaginta quatuor usque ad annum unum proxime futuros. Et sit de presenti viagio. Et si ultra etc. Tenendo se etc. Renuntiando etc. Judex et testis ut supra" (21.7.1431.g.), Isto, 101v.

²¹ "Debitores quos veros per notarie siue cancellarie ser Damianus de Sorgo suprascriptus dare promisit ser Blasio et ser Junio fratribus de Gradi ut superius dicitur sunt hi, videlicet, ... Radoie Chreseuich e compagni per notariam 1431 adi 21 luglio yperperos 64, grossos 3, parulum 15" (12.5.1433.g.), Div. Not., XVIII, 31v. Iznos duga je nešto kraći nego što smo ispratili ranije zaduživanje, pa je vjerovatno u međuvremenu nešto duga bilo vraćeno.

kompanjonima Ivanom Petra Županom i Vlatkom Bogdanovićem. Od dvojice kompanjona koji djeluju u društvu kao socius stans, tj. oni koji samo ulažu novac i jesu imobilni članovi društva, Radoje prima 407 perpera, a u isto društvo ulaže svojih 300 perpera i svoj rad, djelujući tako i kao socius tractans, tj. onaj koji u trgovačkom društvu s ukupnim kapitalom radi na terenu.²² Sa istim novcem trgovat će srebrom u Bosni i drugdje gdje bude našao za shodno. Na kraju, svu dobit ili štetu koja bude ostvarena dijelit će popola sa dvojicom kompanjona. Dvojica kompanjona primili su od Radoja kao dodatno jemstvo srebreninu težine 8 libri i 7 unča (oko 2,81 kg).²³ Specifičan, nezaokružen iznos od 407 perpera koji ulažu dvojica Radojevih kompanjona ukazivao bi na činjenicu da je ulog bio izračunat u robi. U svakom slučaju, Radoje je imao iznos od 707 perpera (oko 235 dukata), s kojima je ušao u predviđeni posao. U rijetkoj smo prilici da ovakvom tipu ugovora vidimo i kraj. Na samom kraju maja 1435. godine društvo je bilo likvidirano. Dobro je prošlo za aktere. Radoje Kozoje je u ovom društvu za oko dva i po mjeseca rada ostvario dobit u iznosu od 340 perpera (oko 113 dukata), a s obzirom na klauzule ranije postavke društva, toliko su, kao polovina ovog društva, zaradila dvojica kompanjona zajedno.²⁴ Naravno, to podrazumijeva da je od ukupne zarade društva prvo vraćena glavnica ulagačima,

---

²² Pored radova Desanke Kovačević-Kojić o trgovačkim društvima s pratećom literaturom u: Momčilo Spremić, "Trgovacka društva", *Leksikon srpskog srednjeg veka* (Приредили Сима Ћирковић и Раде Михаљчић), Београд: Knowledge, 1999, 739-741.

²³ "Ego Radoie Charstich dictus Chozeie confiteor quod super me et omnia mea bona habui et recepi a Johanne Petri Zupan et Vlatcho Bogdanouich sociis michi dantibus et soluentibus de denariis propriis eorum in societate et colligantiam duraturam inter nos presenti viagio et plus et minus prout erimus concordēs, yperperos quadringentos septem. In qua societate debeo ponere de meis propriis denariis yperperos trecentos. Cum quibus omnibus denariis debeo me trafficare in Bosnam et ibi in aliis locis de quibus michi melius videbitur exercere personam meam fideliter et diligenter in trafico argenti, videlicet, emendo argentum et illud finiendum et vendendum prout melius erit et videbitur pro utilitate dicte societatis. Et tocius lucri quod Deus dabit medietas debet esse dictorum Johannis et Vlatchi et alia medietas mea. Et similiter debet esse de damno si quod certi quod Deus auertat. Et de viagio in viagium debeo eis ondere rationem ad clarum factum de omnibus per me gestis. Et in fine ipsius nostre societatis eisdem dare, reddere et restituere capitalem suum predictum yperperos 407 cum parte lucri et vel damni ad eos spectantis et pertinentis. Et sit de presenti viagio. Et si ultra etc. Qui Johannes et Vlatchus presentis confessi fuerunt habuisse a me Radoe pro signo libras octo et onziarum 7 argentarie. Renuntiando etc. Hec autem etc. Judex ser Andreas de Volzio et Nicola de Stella testis" (12.3.1435.g.), Deb. Not., XVII, 72v.

²⁴ Ispod ugovora: "Die XXXI mai 1435 suprascriptus Radoe confessus fuit super se et bona sua de pluri habuisse et recepisse a suprascriptis Johanne et Vlatcho sociis in ratione dicte eorum societatis yperperos trecentos quadraginta ad lucrum et damnum ac moris, terminus,

a da je preostala vrijednost podijeljena na dva dijela između Radoja i njegovih kompanjona. Primjer je idealan za demonstraciju idealne zarade i pojašnjavanje zašto su ulagana sredstva u trgovačka društva. Navedeno neće biti jedino očuvano svjedočanstvo o trgovačkim društvima u koja je Radoje ulazio. Prema nekim daljim odredbama, primjetno je da je povjerenje s provjerenim kompanjonima omogućavalo dobru uzlaznu liniju u planiranju i realiziranju zarade.

Mjesec dana kasnije, u odnosu na ranije likvidirano, Radoje Kristić zvani Kozoje opet je u trgovačkom društvu sa istim akterima Ivanom (Žanom) Petra Župana i Vlatkom Bogdanovićem. No, ovoga puta je Radoje u društvo uložio samo svoj rad. Ivan i Vlatko su uložili 1121 perper i 10 groša (oko 373 dukata), očito opet u robu. S ovim iznosom Radoje je trebao ići u Bosnu da kupuje srebro i da ga preveze do Dubrovnika. Dobit ili šteta bi se dijelili na dva dijela. Društvo bi trajalo tri mjeseca, a Ivan i Vlatko su primili od Radoja kao zalog ranije iskazivani iznos srebrenine kao i za prethodno društvo.²⁵ Očito to jemstvo nije ni uzimao, a i ovo je društvo izgleda dobro poslovalo. Na to ukazuje dalji angažman istih aktera. Naime, krajem novembra 1435. godine Radoje Kristić zvani Kozoje zadužio se kod Ivana Petra Župana i Vlatka Bogdanovića na 97 perpera i jedan groš.²⁶ To bi pokazivalo da je ranije tro-

---

formas, pactis et condicionibus in omnibus et per omnia prout in suprascripta societate contentur et secundum formam ipsius. Renuntiando. Judex et testis ut supra”, Deb. Not., XVII, 72v.

²⁵ “Ego Radoe Charstich dictus Chozoe confiteor quod super me et omnia bona mea in societatem et colliganciam duraturam hinc ad menses tres proxime futuros habui et recepi a Zagno Petri Zupan et Vlatcho Bogdanouich michi dantibus et consignantibus de eorum propriis denariis in societatem ut supra yperperos mille centum viginti unum et grossos X Ragusii. Cum quibus denariis teneor et debeo ire Bosnam et in regno Bosne et emere argentum solum et illud portare Ragusium semel et pluries toto dicto tempore cum omni sollicitudine et dilligentia. Et lucrum quod fiet et sequentur diuidi debeat in partibus duabus, quarum una sit mei Radoe et altera dictorum Zagni et Vlatchi. Et similiter sequantur ex damno si quod fuerit quod absit. Et in fine huius societatis teneor et debeo suprascriptis Zagno et Vlatcho ostendere rationem ad clarum factum de omnibus et singulis per me emptione, venditione et mercatione modo predicto. Et ipsis dare et soluere capitale suum suprascriptum cum assignatione partis lucri vel damni unicuique spectantis et contingentis. Qui Zagnus et Vlatchus presentes confessi fuerunt habuisse et nomine pigeus et signi recepisse a me Radoe libras octo et onziam VII argenterie. Et sit de presenti viaggio. Et si ultra etc. Renuntiando etc. Judex ser Georgius de Goze et Nicola Stella testis” (30.6.1435.g.), Deb. Not., XVII, 121v.

²⁶ “Ego Radoe Charstich dictus Chozoe confiteor quod super me et omnia mea bona obligo me dare et soluere Johanni Petro Zupan et Vlatcho Bogdanouich sociis yperperos nonaginta septem et grossum unum usque ad unum mensem proxime futuros. Et sit de presenti viaggio. Et si ultra etc. Renuntiando etc. Judex et testis ut supra” (27.11.1435.g.), Deb. Not., XVII, 190v.

mjesečno društvo bilo likvidirano i da su obje strane bile zadovoljne kada opet nalaze razloga da ulaze u novo zajedničko poslovanje.

Nakon burne trgovačke 1435. godine nekoliko narednih godina ne uočavamo u dostupnim izvorima ovog živahnog trgovca. Tek februara 1438. godine Radoje Kristić zvani Kozoje ponovo je zabilježen u poslovima kreditne trgovine. Kod svoja dva partnera Ivana (Žana) Županovića i Vlatka Bogdanovića zadužuje se putem dva ugovora na iznose od 377 dukata i dva groša u prvom i 917 perpera i tri groša u drugom ugovoru a na rok od godinu dana.²⁷ To je ukupno oko 682 dukata zaduženja. Sredinom septembra 1438. godine kod istih kreditora Radoje se zadužuje na iznos od 221 dukat 21 groš i 15 parvula uz rok od godinu dana.²⁸ Svojevrsni predasi i praznine u dostupnoj izvornoj građi i izraz izuzetne poslovnosti na onim mjestima gdje se njegova poslovnost očuvala u bilježenjima, a kojom nam je omogućeno sagledavanje razvojne linije poslovnosti Radoja Kozoja mogli bi se ipak zajedno sagledavati i zaokružiti općom slikom Radoja Kristića Kozoja kao izuzetnog, najuspješnijeg trgovca na kreševskom području. To nam pokazuje i naredno vrijeme.

Aprila 1439. godine kod istih kreditora Radoje se zadužuje na iznos 312 dukata i 26 groša a na rok od godinu dana.²⁹ Istog dana sa svojim kompanjonima Ivanom i Vlatkom sklapa još jedno trgovačko društvo. To je treće poznato trgovačko društvo ovih kompanjona. Po obimu glavnice (uloženih početnih sredstava) bilo je i najveće. Ivan i Vlatko u društvo ulažu 2000 perpera (oko 666 dukata). Radoje je trebao da posluje sa srebrom, da ga nabavlja u Srbiji i Bosni i šalje ga kompanjonima u Dubrovnik. U nešto opširnijem opisu ugovora naglašeno je da se u vremenu trajanja ovog

---

²⁷ “Ego Radoe Cristich dictus Coza confiteor quod super me et omnia mea bona obligo me dare et soluere Zagn Zupanouich et Vlatcho Bogdanouich sociis ducatos auri trecentos septuaginta septem et grossos duos usque ad unum annum proxime futurum. Et sit de presenti viagio. Et si ultra etc. Renuntiantes etc. Judex et testis ut supra. Item dare et soluere predictis Zagno Petri Zupanouich et Vlatcho Bogdanouich sociis ypeperos noningentos decem septem et grossos tres” (6.2.1438.g.), Deb. Not., XVIII, 26v.

²⁸ “Ego Radoye Cristichichieuich dictus Chozoie habitator in Bosna subtus Creseuo confiteor quod super me et omnia mea bona obligo me dare et soluere Johanni Petri Zupan et Vlatcho Bogdanouich ducatos auri ducentos viginti unum et grossos XXI paruulus XV usque ad unum annum proxime futuros. Et sit de presenti viagio. Et si ultra etc. Renuntiando etc. Judex et testis ut supra” (15.9.1438.g.), Deb. Not., XVIII, 85v.

²⁹ “Ego Radoe Cozoe Cristich confiteor quod super me et omnia mea bona obligo me dare et soluere Zagno de Anthibarot et Vlatcho Bogdanouich ducatos auri trecentos duodecim et grossos XXVI usque ad annum proxime futuros. Et sit de presenti viagio. Et si ultra etc. Renuntiantes etc. Judex et testis ut supra” (29.4.1439.g.), Deb. Not., XIX, 18.

društva ne vrše kreditiranja drugih trgovaca sredstvima ovog društva.³⁰ Odredba ove vrste može ukazivati na opću praksu koja je vladala u Dubrovniku. Mogla bi se različito razumijevati i izvan razine prakse trojice članova ovog društva, koja je mogla biti samo refleks prakse iz drugih društava ili odraz želje da se predviđeni rokovi ispoštuju, a ne i da se neka konkretna negativna praksa među ovim kompanjonima iskorjenjuje. Na ovome mjestu možemo dati opservaciju o toj praksi. Naime, kretanje kapitala u Dubrovniku omogućavalo je brzu zaradu i logično je da su se članovi nekih društava koji su u pojedinim fazama imali dobit od tekućeg poslovanja nastojali da je još više umnože djelujući istim sredstvima i sa drugim akterima (tj. kazali bi: 'sa strane'), iako njihov prvi i osnovni posao još nije bio završen.

***

Januara 1440. godine znamo da je Radoje Kristić zvani Kozoje oženjen. Njegova supruga je Franuša, kćerka Živka Pelioca i udovica Ratka Pribilovića. Od Franuše je Radoje u miraz dobio njenu kuću u Dubrovniku smještenu u seksteriju svetog Nikole, na trgu, kod kuće njenog brata, a sada i Radojevog šurjaka Vlakuše Peličića.³¹ Sve nam to pokazuje da je Radoje u bračne vode ušao kroz prizmu svoje uobi-

---

³⁰ "Ego Radoe Cozoe Cristich confiteor quod super me et omnia mea bona habui et recepi a suprascriptis Zagno et Vlatcho michi dantibus et exbursantibus in societatem et collegantiam inter nos duraturam ad voluntatem partium yperperos duos mille grossos Ragusii. Cum quibus omnibus denariis teneor et debeo et ita solemniter promitto solliciter et diligenter excercere personam meam in traffico argenti, videlicet, emendo de dicto argento in partibus Bosne vel Sclauonie et mittendo Ragusium ad manus dictorum Vlatchi et Zagni aut alterius eorum et finiendo illud ad voluntatem dicte nostre societatis. Ita tamen et eo modo quod nemini aliquis nostrum sociorum possit in credentiam aliquid dare de ratione presentis nostre societatis et similiter non possit alicui credentiam aliquam facere. Et cum pacto quod de dictis denariis societatis et tocius lucri quod faciemus et Deus dabit ex hec nostro traffico argenti et societatis medietas sit et esse debeat dictorum Zagni et Vlatchi et alia medietas mei Radoe predicti. Et similiter sit et esse debeat de damno si quod esset quod Deus auertat. Et in fine dicte nostre societatis teneor ego radoe predictis reddere rationem ad clarum factum dictis sociis meis Zagno et Vlatcho ad omnem eorum voluntatem de traffico nostro predicto et omnibus gestis per me factis et administratis necnon eis reddere et restituere dictum suum capitale dictorum yperperos duos mille supra positus cum assignatione partis lucri et vel damni ad eos specti et pertinentis. Et sit de presenti viagio. Et si ultra etc. Renuntiantes etc. Judex et testis ut supra" (29.4.1439.g.), Deb. Not., XIX, 18.

³¹ "Ego Radoie Choioie confiteor quod super me et omnia mea bona pro dote et perchiuio Franusse filie olim Ziuchi Pellilaz et relicte Ratchi Pribillouich et nunc uxoris mee habui et recepi ab ipsa Franussa uxore mea michi dante et consignante ac soluente pro dote et perchiuio predictas domum unam ipsius Franusse positus in sexterio Sancti Nicolai de platea apud

čajane poslovnosti. Već je devet godina bio u intenzivnoj trgovačkoj poslovnoj mašineriji u kojoj je predstavljao aktivnu radnu snagu trgovca i bilo je vrijeme da se ženi. Na drugoj strani, očito je bio već i u zrelijim godinama, kada nije mogao birati, ali kada je bračnu ponudu sa osobama svojih i starijih godina mogao što bolje unovčiti. Njegova supruga donijela mu je na području Dubrovnika onaj status koji vjerovatno još kao dubrovački građanin nije imao, kuću prije svega, i tu priliku on nije propustio. Brak je bio dobro poslovno rješenje za obje strane i nije smetao daljem Radojevom poslovanju, od kojeg je bilo dobre zarade. To se vrlo brzo da vidjeti. Februara 1440. godine Radoje je opet zastupljen u kreditnoj trgovini, a zadužuje se kod svojih starih kompanjona na iznos od 378 dukata, 38 groša i 15 parvula.³² Bračno vezivanje nije poremetilo Radojevu pokretljivost koja je u kreditnoj trgovini podrazumijevala preprodaju robe na terenu.

Početak oktobra 1441. godine Radoja Kozoja susrećemo i u drugim pozicijama koje potvrđuju njegovo djelovanje u zaleđu. Radi se o jednom sporu među Dubrovčanima (dubrovačkim građanima) u Bosni, a u takvim slučajevima dubrovačka vlada je od prisutnih svojih podanika birala sudačko tijelo koje je sudilo te sporove. Sudačko tijelo činili su konzul i dvojica sudija u datom mjestu ili u obližnjoj koloniji kao većoj koncentraciji dubrovačkih podanika.³³ U ovom konkretnom slučaju ne znamo o čemu se radi. Vidljivo je samo da je dubrovački vlastelin Klement Antona Gučetić podigao tužbu protiv većeg broja osoba, među kojima i protiv Radoja Kozoja (tj. protiv Vukca Mure, Branisava Bogetića, Tonka Vitkovića, Radoja Kozoja i Tomaša Klarića).³⁴ Za ovo sudsko tijelo kaže se da je izabrano za Bosnu, s obzirom da

---

domum Vlachusse Pelliocich filius dicti Ziuchi cum omnibus suis juribus et pertinenciis necnon exagia auri ducenta septuaginta quinque. Quam dotem habui et recipi ac michi datis et consignata fuit secundum ordines et consuetudinem ciuitatis Ragusii. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra” (16.1.1440.g.), Liber dotium, VI, 3.

³² “Ego Radoie Christichouich dictus Cozoie habitator Sub Creseuo in Bosna confiteor quod super me et omnia mea bona obligo me dare et soluere Johannis Petri Zupani et Vlatcho Bogdanouich sociis ducatos auri trecentos septuaginta octo grossos XXXVIII et paruulum XV hinc ad unum annum proxime futuros. Et sit de presenti viagio. Et si ultra etc. Renuntiando etc. Hec autem etc. Judex et testis ut supra” (13.2.1440.g.), Deb. Not., XIX, 133.

³³ O pravnom životu Dubrovčana u Bosni uporedi: D. Kovačević, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, 83-85.

³⁴ “Ser Marinus An. de Bonda consul, ser Jacobus Mart. de Crieua et Vratchus Pripchouich judeces, ellecti fuerunt in Bosina ad petitionem suprascripti ser Clementis Antoni de Goze supra Vocaz Mura, Branissauum Bogetich et Thonchum Vitchouich et supra Radoie Choioie et Thomas Chlarich cum moris et condicionibus consuetis” (2.10.1441.g.), Cons. Minus, IX, 25v.

je pokretljivost sudskog kolegija i većeg broja tuženih bila veća,³⁵ ali najvjerojatnije se radi o Kreševu i Fojnici, gdje je većina njih i djelovala.

***

Poslije ovoga izostaju informacije o Radoju Kozoju za nekoliko godina. A onda u 1445. godini uočavamo ga u poziciji kneza u Kreševu.³⁶ Juna 1445. godine prokurator Ljubiše Tvrdečevića podigli su tužbu protiv Radoja Kozoja. U tužbi se navodi da je Ljubiša Tvrdečević priveo kao dužnika Radoja Vukotića pred Radoja Kozoja, kneza Podkreševa, ali da je doživio neprijatnost, jer je Radoje Kozoje pustio dužnika i nije htio Ljubiši osigurati pravedan postupak i zadovoljenje pravde.³⁷ Početkom jula 1445. godine Milorad Pribetić podigao je tužbu u Dubrovniku protiv Radoja Kozoja, kneza Kreševa. Milorad Pribetić je dao izvjesnom Radosavu valturku (topioničaru) novac za 6 libara srebra i dok je Radosav nosio rečeno srebro i jednu peču više (peča – komad izlivenog srebra ili bilo koje druge rude) da plati carinu knezu Radoju Kozoju, knez Radoje mu je sve srebro oduzeo navodeći da se radi o kraljevom srebru.³⁸ Za navedeni slučaj izabrano je i sudačko tijelo koje je trebalo da ga riješi.³⁹ Nije poznato kako je ova situacija razriješena, ali očito da jeste razriješena. To

---

³⁵ O takvoj praksi: D. Kovačević, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, 84.

³⁶ D. Kovačević-Kojić, “O knezovima u gradskim naseljima srednjovjekovne Bosne”, 335, 337, 341.

³⁷ “Procuratores Gliubisse Tuerdeceuich, videlicet, Pasqualis de Pase et Vucichna Tuerdisich, coram domino Rectore ser Johanne de Volzo fecit lamentum supra Radoe Chozoe dicentes quod dum dictus Gliubissa conuenisset Radoe Vuchotich debitorem suum coram ipso Radoe Chozoe qui est comes Soto Cresseuo, dictus Radoe Chozoe dixit dicto Gliubisse isto Radoe Vuchotich est plus mihi debitor quam tibi et subtraxit dictum Radoe Vuchotich jure et noluit ministrare iusticiam dicto Gliubisse unde etc. [Testes:] Bosidar Masibradich, Vuchmir Tasoucich, Dobrassinus Tuerdaich” (9.6.1445.g.), Lam. de foris, XIX, 103; D. Kovačević-Kojić, “O knezovima u gradskim naseljima srednjovjekovne Bosne”, 341.

³⁸ “Milorat Pribetich coram domino Rectore ser Jacobo de Georgio fecit lamentum supra Radoe Chozoe comitem de Chreseuo, dicens quod ipse Milorat dederat Radisauo valturcho denarios pro libri VI argenti, et dum dictus Radosauus portaret sibi libras VI argenti et de pluri unam peciam pro soluendo dohanam dicto Radoe Chozoe, ipse Chozoe per vim accepit sibi totum id argentum, dicens quod ipsum argentum erat regis et noluit quod ipse Radosauus daret ipsi Milorat ipsum suum argentum quod volebat sibi dare. Quare cum ita sit peccit de remedio oportuno sibi subueri. [Testes:] Ziuat Paulouich de Stagno, Radisa Ratchouich” (1.7.1445.g.), Lam. de foris, XIX, 120.

³⁹ Ne poznajemo zašto, ali u nekoliko dana izabrana su dva sudačka tijela za isti slučaj, pri čemu je u oba slučaja konzul bio isti, a sudije različite. “Ser Michael Mari. de Restis consul,

zaključujemo iz narednog spominjanja. Već oktobra 1445. godine i sam Radoje Kristić je kao sudija član Sudačkog kolegija u tužbi Božićka Radovčića protiv izvjesnog Dobre u Podkreševu.⁴⁰ Teško da bi bez okončanja prethodnog slučaja mogao biti biran u sudsko tijelo za druge osobe ako sam prije toga nije završio svoju parnicu. U navedenom dokumentu nije spomenuto da je Radoje i dalje knez u Kreševu. Slučaj podsjeća na onaj njegovog strica Radovana Kristića iz 1436. godine, pa se možemo upitati nije li time i Radovan Kristić svojevremeno bio knez u Kreševu.

Ne znamo ni kada je Radoje postao knezom ni koliko se vremena zadržao u funkciji kneza Kreševa, mada se pretpostavlja da se u toj poziciji ostajalo svega nekoliko godina.⁴¹ Dokumenti o Radoju Kristiću izostaju za nekoliko godina (1442-1444), a poslije 1445. on se više ne spominje u tom zvanju. Nije se radilo o tituli koja bi ostajala trajno vezana za jednu osobu, nego o zvanju, dužnosti, koje je poslije prestanka obnašanja prestajalo da se vezuje za osobu koja to više nije. Slične situacije prožete fragmentima o gradskim knezovima vezane su i za druge krajeve Bosne. Rijetki su slučajevi da je za neke gradove poznato više knezova, poput Foče ili Cernice,⁴² ali za Kreševu je u funkciji gradskog kneza poznat po imenu samo ovdje spominjani Radoje Kozoje.⁴³ Nisu rijetke situacije da funkciju gradskog kneza u srednjovjekovnoj Bosni obavljaju dubrovački građani koji posluju i žive duže vrijeme u pojedinim mjestima. To je primjer kojim se ističe da su kvalitete pojedinca, ugled i povjerenje lokalne zajednice stavljeni u prvi plan pri njihovom izboru na tu poziciju.⁴⁴ Gradski knezovi su uglavnom trgovci i njihov poslovni uspjeh im je bio preduvjet za dobijanje takve pozicije.⁴⁵ Radojeve trgovačke sposobnosti već smo uočili i, mada ne poznajemo u cjelini prerogative i kompetencije gradskog kneza do

---

Ser Nicola de Bonda, Budissauus Slaucouich judices, electi fuerunt ad petitionem Milorat Pribetich supra Radoe Chozoe conte de Cresseuo” (1.7.1445.g.), Cons. Minus, X, 143v; “Ser Michael Marini de Restis consul, Maroe Tuerdauch, Thomas Clarich judices, electi fuerunt in Creseuo ad petitionem Milorath Pribetich supra Radoe Cozoe” (3.7.1445.g.), Isto, 144.

⁴⁰ “Thomas Chlarich consul, Radoie Chozeie dictus Cristich, Vochxa nepos Vuochote judices, electi fuerunt subtus Chresseuo ad petitionem Bosigchi Radouzich supra Dobre fratrem Dobrugl” (27.10.1445.g.), Cons. Minus, X, 174v.

⁴¹ D. Kovačević-Kojić, “O knezovima u gradskim naseljima srednjovjekovne Bosne”, 339.

⁴² Isto, 335.

⁴³ Nešto kasnije bit će spomenut knez Kreševa, ali ne i njegovo ime: (16.4.1451.g.), Lam. de foris, XXIV, 172. Dokument se u cjelini prezentira u daljem tekstu.

⁴⁴ D. Kovačević-Kojić, “O knezovima u gradskim naseljima srednjovjekovne Bosne”, 338-339.

⁴⁵ Isto, 339.

---

obavljanja službe na privrednom planu na lokalnoj razini i nekoj vrsti posredovanja sa javnom vlasti vladara,⁴⁶ on je očito dao i u toj poziciji značajan doprinos koji se reflektirao u razvoju Kreševa. U slučaju Radoja Kozoja može se kazati da spomenute tužbe pokazuju kako se on bavio privrednim pravom i kako je, obavljajući funkciju kneza Kreševa, štitio ili pokušavao štititi interese bosanskog kralja (ovisno o ispravnosti stava spomenutih tužbi) i kako nije smetalo što su mu ponekad njegove kolege trgovci bili suprotstavljena strana i kako je obavljanje te funkcije svoju refleksiju imalo i u Dubrovniku u navedenim tužbama. Funkcija gradskog kneza u Kreševu za Radoja Kozoja značila je mjeru uznapređovalog razvoja i respekt sredine, što je dokaz da ga po svemu možemo svrstati među najjače poslovne ljude u srednjovjekovnoj Bosni toga vremena, tj. u prvoj polovini XV stoljeća.

***

Funkcija gradskog kneza jeste pokazatelj dostignutog razvoja, svojevrsni vrhunac, ali u Radojevom slučaju nije granica na kojoj se prekida njegovo djelovanje. Ono je i dalje složeno i živo i po svemu je odraz intenzivne trgovine u srednjovjekovnoj Bosni isprepletene ponekad i političkim trzavicama među bosanskim velmožama. Jula 1446. godine Radoje Kozoje, sada i on u situaciji da ostane zabilježen kao tužilac, podigao je tužbu protiv Radoja Nikolića, kojeg je smatrao odgovornim za pljačku robe što ju je njegov sluga prevezio, a u vrijednosti od 70 dukata. Roba je bila upućena vojvodi Stjepanu Vukčiću Kosači kada je ovaj bio u sukobu s bosanskim kraljem.⁴⁷ Nije naznačeno, no spominjani pljačkaš mogao bi biti humski vlastelin Radoje Nikolić, koji je iskoristio pogodan trenutak za pljačku.⁴⁸ Naravno, ni u ovom slučaju ne znamo kako se tužba dalje razvijala.

Početak 1447. godine u slučaju Radoja Kozoja ponovo je obilježen kreditnim poslovanjem. Krajem januara i početkom februara Radoje Kristić zvani Kozoje u Dubrovniku je i pravi tri kreditna ugovora. Za razliku od ranijih vremena, sada po-

---

⁴⁶ Isto, 340.

⁴⁷ “Radoie Cozoie coram domino Rectore ser Georgio de Goze fecit lamentum supra Radoie Nicolich, dicens quod dum esset in Bosina misit suum fantum Ragusium, et dum ipse rediret fuit depredatus. Et fuit sibi accepta de roba dicti Radoie ad valutam ducatorum LXX. Que roba fuit portata ad vaiuodam Stiepanum quando erat in guera cum rege Bosine. Et isti fuerunt causa de dicta robacione secundum quod confessi fuerunt ipsi mel Matchus Muruich et Ziuat Paulouich in presentia infrascriptorum. Gliubisa Stiepcich, Michoe Paulouich, Giuichus Ragousa} testes” (20.7.1446.g.), Lam. de foris, XX, 155v.

⁴⁸ O Nikolićima: Михаило Динић, *Хумско-требињска властела*, Београд: Српска академија наука и уметности, Посебна издања 397, Одељење друштвених наука 54, 1967, 4-15.

sluje s drugim kreditorima. Kod Galeaca Brunjolisa zadužuje se na 60 dukata i 5,5 groša, kod dubrovačkog vlastelina Župana Bunića na 130 dukata i kod Stefana (Lieševića) Kasela na 136 dukata. Ukupno u ova tri ugovora zadužio se na 326 dukata i 5,5 groša. U ugovoru sa Županom Bunićem naznačeno je vraćanje duga u srebru po omjeru osam dukata za libru ili po centenaru srebra.⁴⁹

Maja 1447. Radoje Kozoje ponovno je optužen od strane Milorada Pribetića, istog onoga koji ga je tužio i jula 1445. godine. Konzul i suci za ovaj slučaj su izabrani za Fojnicu.⁵⁰ Ne znamo detalje o ovom slučaju, ali i dalje konstatiramo poslovnu povezanost dubrovačkih trgovaca u okolini Kreševa i Fojnice.

***

Već smo istakli da je Radoje Kristić zvani Kozoje imao brata Ivana. Za razliku od Radoja, koji se spominje od 1431, Ivan se prvi put javlja u izvorima januara 1438. godine. Tada je izabran Sudski kolegij za Podkreševu, koji je trebao riješiti tužbu Tome Divčića protiv Ivana Kristića.⁵¹ Detalje tužbe ne znamo. Po svemu sudeći, Ivan je bio mlađi brat, s obzirom da se ranije ne spominje, a vidjet ćemo da će i nadživjeti brata Radoja. Ni o njemu od ranije mladosti ne znamo ništa. Život u trgovačkoj porodici podrazumijevao je da mu ništa nije nedostajalo i da se mogao obra-

---

⁴⁹ “Ego Radoe Cozoe confiteor quia super me et omnia mea bona obligo me dare et soluere Galeaz Brugnolo ducatos auri sexaginta unum et grossos V cum dimidio usque ad tres menses proxime futuros. Et sit de presenti viaggio et si ultra etc. Renuntianto etc. Hec autem etc. Judex et testis ut supra” (31.1.1447.g.), Div. Not., XXXI, 183; “Ego Radoe Christich dictus Chozoe confiteor quia super me et omnia mea bona obligo me dare et soluere ser Zupano de Bona ducatos auri centum triginta usque ad unum annum proxime futuros. Cum condicionem quod accipere debeat a me in solutione presentis debiti si de dicto ad dictum terminum tantum argentum suum ad rationem ducatos auri octo pro singula libra aut circa ad rationem ducatos octo pro singulo centenariorum que et quod esse veniat pro amontania presentis debiti. Et sit de presenti viaggio et si ultra etc. Renuntianto etc. Hec autem etc. Judex ser Johannes de Volzio et Nicola de Stella testis” (4.2.1447.g.), Isto, 183v; “Ego Radoe Christich dictus Chozoe confiteor quia super me et omnia mea bona obligo me dare et soluere Steffano Lie-seuich dicto Capsella ducatos auri centum triginta sex usque ad sex menses proxime futuros. Et sit de presenti viaggio et si ultra etc. Renuntianto etc. Hec autem etc. Judex ser Johannes de Volzio et Nicola de Stella testis” (6.2.1447.g.), Isto, 185.

⁵⁰ “Ser Michael Mari. de Restis consul, Budissau Slaouchouich, Ratchus Pripchouich iudices, ellecti fuerunt in Quoyniza ad petitionem Milorad Pribetich supra Radoie Choioie” (19.5.1447.g.), Cons. Minus, XI, 97.

⁵¹ “Thoncho Vitichouich consul, Stipchus Muruich et Branissauum Bogetich} iudices, ad petitionem Thome Diucich supra Iuan Christich ellecti fuerunt in Sotocreseuo modis ut supra” (21.1.1438.g.), Cons. Minus, VII, 196.

zovati i razumjeti onovremena moderna ekonomska i društvena kretanja. Kasnije se Ivan spominje u vrijeme kada se ženio. Januara 1448. godine Radoje Kristić se pojavljuje kao zastupnik svoga brata Ivana u bračnom sporazumu (*pactum matrimoniale*) sa Franciskinom, koji je podrazumijevao brak po katoličkom obredu (*pro eius legitima uxore secundum quod vult et mandat sancta romana ecclesia*), a koju je zastupao Ivko Ivković bojadisar. Franciskina je bila kćerka pokojnog Maroja Adamovića, a imala je majku Franušu i braću Nikšu i Radina. Kao miraz određena je kuća Franciskinog oca Maroja Adamovića smještena u seksteriju svetog Nikole.⁵² Navedeno pokazuje da su se braća Kristić na sličan način oženili i stekli kuće u Dubrovniku. Svakako je i on imao poslove vezane za Kreševo, ali i da je inicijativu imao njegov stariji brat Radoje.

***

---

⁵² “Radoe Chrestich dictus Chozoe nomine et vice Iuani eius fratris absentis pro quo de rato promisit et super bona sua se constituit, parte una, et Ifchus Iuichouich tinctor nomine et vice Franusse relicte condam Maroe Adamouich ac eius filiorum Nixe et Raduni absentium, parte ex altera, unanimiter et concorditer venerunt inter se dictis nominibus ad infrascriptum pactum matrimoniale, videlicet, dictus Radoe promisit curare cum effectu quia dictus Iuan eius frater per verba de presenti consentiet et assensium suum prebebit in Franaschinam filiam dicti olim Maroe etatis legitime quandoconquam sibi placuerit tanquam in eius Iuani legitimum uxorem et etiam traduet domum pro consumatione matrimonii et habebit et tractabit et reputabit pro eius legitima uxore secundum quod vult et mandat sancta romana ecclesia. Et dictus Ifchus promisit versa vice super se et bona sua curare cum effectu quia dicta Franaschina de expressa licentia et consensu ac voluntate dictorum eius matris et fratrum per verba de presenti consentiet in dictum Iuanum fratrem dicti Radoe tanquam in eius verum et legitimum sponsum, virum et maritum prout mandat sancta mater ecclesia et ad eum et eius domum ibit pro consumatione matrimonii ad omnem suam Iuani voluntatem. Pro dote cuius Franaschine promisit idem Ifchus curare cum effectu quod dicta eius sponse, matris et fratres dabunt ipsi Iuano unam domum que fuit dicti condam Maroe Adamouich positus Ragusi in sexterio sancti Nicolai. Et de pluri vestes a dorso predicta Franaschina prout dixerunt ipse partes super hoc esse in acordio. Et cum hoc quod si quo tempore postquam dicta domus data fuit dicto Iuano sibi Iuano et de eius manibus et potestatem accepta et erepta foret vigore alicuius debiti aut alterius iuris quod tunc dictus Ifchus Iuichouich teneatur et debeat et ita se et super bona sua solemniter obligando promisit ad omnem voluntatem et requisitioneam dicti Iuani ipsi Iuano cum effectu dare potestatem plenariam de quadam potestatem quam habet ipse Ifchus de ducatos auri centum supra Maroe Adamouich et Nixa eius filio et eorum bona scripti in diuersis notarie sub die XX nouembris 1439. Et hoc ut dictam domum vigore dicte tale potestatis possit jure remediis opportunis valeat ipse Iuan sibi vindicare. Renuntiantes omnes. Hec autem etc. Judex et testis ut supra” (22.1.1448.g.), Div. Not., XXXII, 105.

Kao trgovac sa razgranatim vezama i brojnim kompanjonima, aprila 1448. godine Radoje Kristić zvani Kozoje angažirao je prokurore Stefana Kasela, Nikolu Zvijezdića i Jakoba Lebra u namjeri da razriješi eventualna sporna pitanja oko svoje imovine.⁵³ Isto bi podrazumijevalo njegovu odsutnost iz Dubrovnika i zauzetost drugim poslovima. U istom mjesecu braća Radoje i Ivan Kristić podigli su tužbu protiv Tomaša Klarića i njegovog sina Nikole, a Sudski kolegij označen je za Fojnicu.⁵⁴ Kao i u mnogim drugim slučajevima, ni u ovome ne poznajemo razloge tužbe. Ona bi se s obzirom na aktere odnosila na trgovačko poslovanje. Februara 1449. braća Radoje i Ivan Kristić za prokurore u ispitivanju njihovih poslovanja imenuju Nikolu Zvijezdića, Stefana Kasela i Stjepana Nenkovića.⁵⁵ Očito je da su braća u određenim poslovima, da imaju svoje dužnike, potraživanja, društva ili nezavršene poslove, ali da su odviše zauzeti na terenu da bi sami izlazili na kraj sa njima, pa su se odlučivali za druge osobe u Dubrovniku da te poslove završe.

U neobičnoj situaciji, a očito prema stanju stvari stvorenom zbog čestog i dugotrajnog Radojevog odsustvovanja, krajem 1450. godine bilježimo djelatnost Radojeve supruge Franuše. Ona podiže tužbu protiv Pribelje Radosalića iz Šumeta zbog krađe crijeva sa njene kuće u Šumetu.⁵⁶ Isto pokazuje gdje je porodica Radoja Kristića imala svoju drugu kuću.

---

⁵³ “Radoe Cozue fecit et instituit suos legiptimos procuratores Stiepanum Casellam, Nicolaum de Stella et Jacobum de Lebro, quemlibet eorum insolidum ad petendum, exigendum, recipiendum et recuperandum omne id totum et quicquid dictus constituens habere debet et debabit in futurum a quacumque persona quacumque racione et causa. Et de receptis finem et remissionem faciendum” (19.4.1448.g.), Proc. de Not., II, 154.

⁵⁴ “Ser Michael Mari. de Restis consul, Budissau Slauchouich et Ratchus Besperstaz judices, ellecti fuerunt in Quoyniza ad petitionem Radoye et Iuan Christichi supra Thomas Clarich et Nicolam eius filium” (24.4.1448.g.), Cons. Minus, XI, 190v.

⁵⁵ “Radoie Chozeie et Johannes Cresichi fratres insimul et uterque eorum pro se videndo et non videndo fecerunt et instituerunt suos veros, speciales et legitimos procuratores Nicolam Stella, Stefanum Cassellam et Stiepanum Nenchouich et quemlibet eorum insolidum ad petendum, exigendum, recipiendum et recuperandum omne id totum et quicquid dicti constituentes seu uterque eorum habere debet seu in futurum debebit a quacumque persona quacumque racione vel causa. Et de receptis finem et remissionem faciendum cartas, scriptis et obligations cassandum et annullandum de ipsis potestatem dandum” (22.2.1449.g.), Proc. de Not., II, 249.

⁵⁶ “Franussa uxor Radoe Chozoe coram domino Rectore ser Johanne Mat. de Georgio fecit lamentum supra Pribegliam Radossalich de Zoncheto, dicens quod sibi furatus fuit certam quantitatem cupparum de sua domo in Zoncheto. [Testes:] Ostoya Ratchouich, Ostoy Branchouich casnaz, Ratcho Illich, Giucho Bogoeuich” (22.12.1450.g.), Lam. de foris, XXIV, 54.

***

Tokom 1451. godine Radoja Kozoja susrećemo u kontekstu kvarnog novca u Bosni.⁵⁷ Tako proizlazi da su se sve vrste trgovačkih poslova i pratećih peripetija s njima u vezi morale povezati uz Radojevo ime. Sredinom aprila 1451. godine dubrovački vlastelin Aloviz Gučetić u ime dubrovačkog trgovca Dragobrata Silkovića (Dragobrata Radišića zvanog Silković, dubrovačkog građanina porijeklom iz Foče⁵⁸) podigao je tužbu protiv Radoja Kozoja. Dragobrat je, kupujući srebro od Radoja u Kreševu, došao u situaciju da je optužen kako je to učinio sa kvarnim novcem jer se takav zatekao kod Radoja, a Radoje je za takav novac naveo kako ga je dobio od Dragobrata. Knez Kreševa (čije ime nije navedeno) kaznio je Dragobrata sa 60 dukata.⁵⁹ Na tome se nije završilo. Augusta 1451. godine desila se slična situacija. Dragobrat Silković je opet optužio Radoja Kozoja da mu je podmetnuo optužbu za rasturanje kvarnog novca. Dragobrat u svojoj tužbi navodi kako je od Radoja u Podkreševu kupio 18 unča srebra za 34 perpera, a da je kod Radoja nađeno 600 perpera kvarnog novca. Radoje je za pokvaren novac optužio Dragobrata, koji je poslije toga bio zatvoren i tek je uz pomoć tri dubrovačka trgovca uspio da se oslobodi.⁶⁰ Ne znamo ko je bio upravu. Ovi slučajevi pokazuju da je Radoje Kristić zvani Kozoje bio izuzetno

---

⁵⁷ Novac se najčešće podrezivao i time mu je slabljena težina i ukupna vrijednost.

⁵⁸ “Ego Dragobrad Sulchouich de Coza” (5.11.1432.g.), *Deb. Not.*, XV, 289; “Ego Dragobrad Radisich dictus Silchouich” (24.7.1433.g.), *Isto*, XVI, 74.

⁵⁹ “Dominus Alouisius de Goze nomine Dragobrati Silchouich mercatoris ipsius domini Alovisi coram domino Rectore ser Nicola Jo. de Caboga fecit lamentum supra Radoe Chozoe, dicens cum dictus Dragobrat venisset ad mercatum in Cresseuo dictus Radoe Chozoe petiit dicto Dragobrat si volebat emere circa duam libram cum dimidio de argento. Et dictus Dragobrat velle illud emere et emit. Et paulo post inuenti fuerunt aliqui denarii falsi dicto Radoe, qui dixit illos habuisse a dicto Dragobrat. Et cum dictus Dragobrat negaret et ostenderet residium suorum denariorum non falsarum, dicens tales denarios non falsis dedisse dicto Radoe pro dicto argento. Ipse Dragobrat fuit ligatus per comitem de Cresseuo ex quo habuit de damno florenos sexaginta” (16.4.1451.g.), *Lam. de foris*, XXIV, 172.

⁶⁰ “Dragobrat Silchouich coram domino Rectore ser Vladissauo de Goze fecit lamentum supra Radoe dictum Chozoe, dicens quod ipse Dragobrat sub Cresseuo emerat a dicto Radoe oncias 18 argenti pro yperperis 34 uno die mercurii et quoniam fuit die veneris sequenti fuit reperta moneta falsa ad dictum Radoe yperperis 600. Dictus Radoe se excusavit et inculpavit dictum Dragobrat quod dederat sibi dictam monetam falsam propter quod dictus Dragobrat fuit detentus et ligatus usque ad jus cognitum. Pro quo Dragobrat fuerunt plegii tres mercatores Ragusei qui numerauerunt denarios datos per dictum Dragobrat dicto Radoe qui viderant dictos denarios esse bonos et dictus Dragobrat fuit inuentus non culpabile propter quod quoniam dictus Dragobrat fuit ligatus perdidit res et merchantias ad valorem ducatis

značajan trgovac na području Kreševa i da je nastojao kontrolirati tržište i konkurenciju, između ostalog, i optužbama i služeći se nelegalnim sredstvima.

U daljim poslovima više ne pratimo Radoja Kristića zvanog Kozoje. Februara 1460. godine u jednom kreditnom ugovoru pojavljuju se Radojev brat Ivan Kristić zvani Kozoje i njihov 'nepote', najvjerojatnije sestrić Andrija (Andreas) Marković. Oni se zadužuju kod Galeaca Brunjolisa na 169 dukata i dva perpera.⁶¹ Informacije o životu i radu Radoja Kristića zvanog Kozoje izostaju u periodu 1451-1462. godine. Ostaje da se pitamo da li je ovaj živahni trgovac otišao u zasluženu penziju i poslovno mirovanje ili da očekujemo kako će nas nova istraživanja odvesti i do popunjavanja ove praznine novim djelatnostima.

***

Ono što nam je dalje preostalo u izvorima o Radoju Kristiću zvanom Kozoje predstavlja njegov testament. Sačinjen je 30. jula 1462, a prepisan je u zapisnik testamenata 2. marta 1464. godine. To su okviri u kojima se nalazi vrijeme njegove smrti. Testament nam otkriva, barem u vrijeme njegova pisanja, da Radoje sa suprugom Franušom nije imao žive djece, a pored brata Ivana spominje se i njegov rođak, vjerovatno sestrić Andrija. Svima njima Radoje ostavlja svoju imovinu. Znatan dio imovine Radoje ostavlja crkvama na dubrovačkom području.⁶² Ono što

---

duodecim. [Testes:] Stiephus de Stagno, Simchus de Stagno, Bogauaç famulus Vochazi de Mura" (11.8.1451.g.), Lam. de foris, XXIV, 260.

⁶¹ "Nos Iuanus Cherstich dictus Chozoe et Andreas Marcouich nepos ipsius Iuani confitemur quod super nos et omnia nostra bona obligamus nos dare et soluere Galeaz Brugnolo ducatos auri centum et septuaginta nouem et yperperos duos usque ad menses tres proxime futuros sub pena X pro cento. Tenente se. Renuntiantes etc. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra" (4.2.1460.g.), Deb. Not., XXXIV, 29.

⁶² "Testamentum Radoe Chozoe. M^oCCCC^oLXIII^o, indictione XII^a, die II° marcii, Ragusii. Hoc est testamentum Radoe Chozoe cui erat ascripti testes ser Bartholo meus notarius et Franchus Zuetchouich aurifex tenoris infecimus videlicet: + In Christi nome amen, 1462 adi 30 gluglo io Radoie Chozoe fazo lo mio ultimo testamento chon bona et sana memoria. In prima lasso a Sancta Maria pro dezima et primizia iperperi 5, item la vigna qual o dato a Cerstosauo fiol de Radossauo Gradich pro debito e lui me debe dar de dita vigna ducati 150 e di questi soprascritti ducati voglia che se daga a Gupan de Bona ducati 10, item a Franchio fiol de Stefano Chasela che se daga pro debito ducati 32, item de questi denari voglia che se daga mia dona Franusa iperperi 200, item lasso a mio fradelo Iuan iperperi 100 che none manzipato de me de questi denari, item voglia che de questi ducati voglia che me se fa la trata de ducati 8, item lasso para 3 de messe de San Gregor mio padre spiritual fra Nicolo de Chataro iperperi 15 che li daga cum licenzia de prior, item lasso a mio fante Radiuoy ducati 3, item lasso a poueri ducato 1 che li spereti, item quel denari qual a Vuxa e suo fiol Bosidar

ne nalazimo u testamentu predstavlja sjećanje na Kreševo i na Bosnu. Brojni trgovci koji su djelovali u Bosni u svojim testamentima prisjećali su se mjesta u kojima su poslovali i živjeli duže vremena i tamošnjim vjerskim objektima darivali su dio svoje zaostavštine. Iz nekih razloga sve to ne nalazimo u Radojevom testamentu.

Zaduživanja Radoja Kristića zvanog Kozoje (1431-1447)

vrijeme	dužnik	kreditor	rok	iznos
16.7.1431.	Radoje Kristić, Nikola Pribisalić i Stjepko Pribisalić	ser Andrija Vučetić	1 godina	173 dukata
19.7.1431.	Radoje Kristić, Nikola Pribisalić	Radoslav Cvjetković zvan Turčin	6 mjeseci	70 perpera, 1 groš
21.7.1431.	Radoje Kristić, Nikola Pribisalić i Stjepko Pribisalić	ser Damjan Sorkočević	1 godina	54 dukata
27.11.1435.	Radoje Kristić	Ivan Petra Župana i Vlatko Bogdanović	1 mjesec	97 perpera, 1 groš
6.2.1438.	Radoje Kristić	Ivan Županović i Vlatko Bogdanović	1 godina	377 dukata, 2 groša
6.2.1438.	Radoje Kristić	Ivan Županović i Vlatko Bogdanović	1 godina	917 perpera, 3 groša
15.9.1438.	Radoje Kristić	Ivan Županović i Vlatko Bogdanović	1 godina	221 dukat, 21 groš 15 parvula

---

zoie ducati 36 li lasso a mio fradelo Iuan e mio nepote Andrea, item laso a mio fradelo una vesta, item lasso a mio fradello goponi 3 de seda 2 e uno de pano, item lasso a mio fradelo un mantello vecchio e un chapizo e un bazil de rame grande, item dela dota de mia dona Fransuca zo che me domanda non fo che fazi Dio omnipotente sa e pro questa vita presente che passo non o niente, item fazo li mei epitropi ser Gupan de Bona e Dobrassin Veseochouich dito Turardauich e Christich fiol de Radossau Gendich et Francho Chaselich. Item quella vigna qual o venduto io a Christich e li o venduto chom quella chondizione chom qual o tegnuto e io, item leto mio qual o zoie una perniza e un choctal e un par de li zoli e chouertoti uno de volpe e l'altro turchesco voglia che se questo venda e voglia che se daga alii fratri predictaori [79v] a San Domenego iperperi 5 do resto che romase voglia che se daga a San Jacomo iperpero 2 in Slanize, item a San Nicola in Slanize iperperi 2, item a Santa Georgi in Grauosa iperperi 5 e altro romaso de questo voglia che se aspareti ali poueri ... [80]" (2.3.1464.g.), Test. Not., XVIII, 79v-80.

29.4.1439.	Radoje Kristić	Ivan Županović i Vlatko Bogdanović	1 godina	312 dukata, 26 groša
13.2. 1440.	Radoje Kristić	Ivan Županović i Vlatko Bogdanović	1 godina	378 dukata, 38 groša 15 parvula
31.1. 1447.	Radoje Kristić	Galeac Brunjolis	3 mjeseca	60 dukata, 5,5 groša
4.2. 1447.	Radoje Kristić	ser Župan Bunić	1 godina	130 dukata
6.2. 1447.	Radoje Kristić	Stefan (Liešević) Kasel	6 mjeseci	136 dukata

***

Narednu generaciju ove porodice nastavlja Andrija Marković (1460-1489). Dalje ga možemo upratiti i sa prezimenom Kozojević ili dodavanim nadimkom Kozoje. Nekoliko informacija o njemu pokazuje da se aktivno bavio trgovinom i da je nastavljao tradiciju koju su njegovali njegovi rođaci i po načinu poslovanja i po vezama sa zaleđem. Kreditno se zaduživao kod krupnijih trgovaca i sklopio više društava s provjerenim kompanjonima (1470-1477).⁶³ Zajedno s kompanjonom Radonjom Cvjetkovićem Andrija Marković decembra 1465. godine podiže tužbu protiv vojvode Ivaniša Vlatkovića i njegove braće kneževa Žarka i Tadije, zbog pljačke tri konja

---

⁶³ “Ego Andreas Marcouich dictus Chozoe” (14.8.1470.g.), Deb. Not., XXXIX, 41; “Ego Andreas Marcouich de Ragusio dictus Chozoe” (20.4.1470.g.), Isto, 143; “Nos Andreas Marcouich et Petar Rogazeuich” (25.6.1471.g.), Isto, 165; “Ego Andreas Marcouich” (8.11.1471.g.), Isto, XL, 35v; “Nos Andreas Marcouich dictus Chozoe et Iuanis de Iuano Rogazeuich” (27.2.1472.g.), Isto, 90; “Nos Andreas Chozoe et Petar Rogazeuich” (26.2-2.3.1473.g.), Isto, XLI, 115; “Nos Pethar Rogazeuich et Andreas Chozoeuich” (17.3.1573.g.), Isto, 128v; “Nos Petar de Iuano Rogazeuich et Andreas Chozoeuich” (14.2.1475.g.), Isto, XLIII, 104v; “Nos Andreas Chozoeuich et Pethar Rogazeuich” (24.8.1475.g.), Isto, XLIV, 9v; “Nos Pethar Rogazeuich et Andreas Marcouich” (23.2.1476.g.), Isto, 103; “Nos Pethar Rogazeuich et Andreas Chozoeuich” (Ultimi februarii 1476.g.), Isto, 105v; “Nos Pethar Rogazeuich et Andreas Marcouich Chozoeuich” (20.4.1476.g.), Isto, 130v; “Ego Andreas Marcouich dictus Chozoe” (7.8.1476.g.), Isto, XLV, 4v; “Ego Andreas Marcouich dictus Chozoe” (8.8.1476.g.), Isto, 5v; “Ego Andreas Marcouich dictus Chozoe” (12.8.1476.g.), Isto, 8; “Ego Andreas Marcouich dictus Chozoe” (2.5.1477.g.), Isto, 169v; “Ego Andreas Chozoe” (14.5.1477.g.), Isto, 174v; “Nos Andreas Marcouich dictus Chozoe et Petar Iuanis Rogazeuich” (22.5.1477.g.), Isto, 180v.

izvršene u Nekranju kada su kompanjoni išli prema Bosni.⁶⁴ Augusta 1468. godine zajedno sa Petrom Rogaćevićem Andrija Marković podiže tužbu zbog pljačke olova koje je izvoženo iz Bosne.⁶⁵ Nešto kasnije, novembra 1480. godine s većom skupinom trgovaca vrši likvidaciju zajedničkih poslovanja.⁶⁶ Šira istraživanja bi mogla pokazati da nije sve kazano o Kristićima-Kozojevićima.

---

⁶⁴ “Radogna Zuietcouich et Andreas Marcouich consocii, videlicet, in una carauana comparuerunt coram domino Rector ser Nicola Si. de Bona et suo minori consilio conquesti fuerunt contra et aduersus voiuoda Iuanissum Vlatcouich et contra Xarchum fratrem eius dicti Iuanissi, dicentes quod dicti voiuoda Iuanissus et Xarchus miserunt Tadeum fratrem eorum et eis predictis querelantibus per vim acceperunt tres equos. Et hoc dum ipsi querelantes ista Quadragessima proxime decursa irent versus Bosnam et apulieuisent in locum dictum Necragn et quia predictus Iuanisius promisit hac estatis proxime decursa tun quoniam fuit et erat in Ragusio promisit coram minori consilio ipsis dictis querelantibus velle sic restituere dictos equos“ (2.12.1465.g.), Lam. de foris, XXXVII, 180.

⁶⁵ “Andreas Cozoeuich et Petar Rogazeuich ambo socii mercatores coram dominis iudicibus de criminalis quorum caput fuit ser Vladissauus de Goze lamentum fecerunt, dicentes quod cum sit quod ipsi venerunt de Bosina cum certa quantitate plumbi et peruenissent in Tribigne et hospitati essent in domo presbiteri Smogliani cum dicto plumbo accidit quod de domo dicti fuit eis furtur accepta certa quantitatis dicti plumbi, videlicet, sexdecim pecie et ignorat per quem” (16.8.1468.g.), Lam. de foris, XL, 125.

⁶⁶ “Andreas Chozoe ex una parte et Pethar Iuani Rogaceuich in suo nomine ac nomine et vice Ziuani eius fratris et Pethari Goychouich et Zuetchi Bogauçich, pro quibus se et bona sua de rato promisit, ex altera parte, fecerunt sibi in inter dictis nominibus finem remissionem, quietationem, absolutionem et liberationem cum pacto solemno de ulterius non petendo: pro omnibus et singulis que una pars ab altera et altera ab una petere poterat et habere debebat” (17.11.1480.g.), Div. Not., LXV, 53. Spominje se i kasnije: “Benedictus Nicole Pribissalich ostendes mihi Marco cancellario comunis Ragusii unum instrumentum publicum scriptum in 1477, indictione X, die XIII maii, in quo in effectu contineur qualiter Andreas Cozoe super se et omnia sua bona obligauit se dare et soluere Benedicto Nic. Pribissalich aurifici ducatos auri trecentos quattuor usque ad unum annum tunc poxime futurum sub pena X pro cento. Renuntiando etc. Item ostendens unum cyrographum scriptum in Verbossania in 1479, die VI martii, per quod constat qualiter Petar Sachouich se constituit plegium et principalem solutorem pro suprascripto infrascripto pro Andrea Cozoe supranominato ...” (8.7.1489.g.), Div. Canc., LXXXVI, 223. Navedeno kreditiranje spomenuli smo ranije, (14.5.1477.g.), Deb. Not., XLV, 174v.

Zaključak

Predstavnici porodice Kristić porijeklom su iz Kreševa. Stekli su dubrovačko građanstvo i uživali u prednostima koje je u međunarodnoj trgovini na istočnoj jadranskoj obali bilo osigurano Dubrovčanima. Svoju osnovnu djelatnost uglavnom su vezivali za Kreševo i Podkreševo, iako ih sudski kolegiji ponekad povezuju i za Fojnicu, ali s razlogom s obzirom da je tamo bila značajnija koncentracija Dubrovčana i jača kolonija dubrovačkih trgovaca s pravnim ovlastima za šire područje. Braća Kozoje Kristić (1428-1441) i Radovan Kristić (1430-1445) prvi su poznati predstavnici ove porodice. Bave se kreditnom trgovinom, zadužuju se kod dubrovačkih trgovaca i preprodaju robu sitnijim trgovcima i stanovništvu u zaleđu. U periodu 1428-1430. godine braća Kozoje i Radovan Kristić sačinili su 9 kreditnih ugovora na iznos od oko 1340 dukata, što ih, uprkos kratkom vremenu, po broju ugovora i obimu zaduživanja, predstavlja kao aktivne trgovce sa pozamašnim kapitalom i preduvjetima za njegovo uvećavanje i bogaćenje porodice. Radovan Kristić imao je poslovne veze sa Splitom, što pokazuju njegova dugovanja 1445. godine.

Kozoje Kristić imao je dva sina: Radoja (1431-1464) i Ivana Kristića (1438-poslije 1464). Obojica su se oženili Dubrovčankama, Franušom (1440, Radoje) i Franciskinom (1448, Ivan) i stekli u miraz kuće u Dubrovniku. Braća nisu imala nasljednike, ali su imali sestru, čiji sin Andrija Marković zvani Kozoje (Andrija Kozojević, 1460-1489) predstavlja na neki način treću generaciju ove porodice.

Po svemu sudeći, Radoje je bio stariji među braćom i ponašao se zaštitnički prema mlađem bratu Ivanu, kojeg zastupa prilikom sklapanja njegovog braka i kojem u svome testamentu kao glavnom nasljedniku uz suprugu Franušu ostavlja dobar dio svoje imovine. U izvorima je Radoje ostavio daleko većeg traga. Bavi se kreditnom trgovinom, najvjerojatnije trgovinom tkaninama. U periodu 1431-1447, sam ili u društvu s drugim trgovcima, ostvario je 12 kreditnih ugovora u ukupnom iznosu od 1841 dukat, 1084 perpera, 97,5 groša i 30 parvula, u dukatima izraženo – preko 2200 dukata. Njegovi kreditori su najčešće Ivan Županović i Vlatko Bogdanović, s kojima sklapa 6 ugovora u periodu 1435-1440. godine. Oni su i njegovi najvjerniji kompanjoni. S njima sklapa tri zasebna trgovačka društva sa zamašnim kapitalom (marta 1435. godine – 707 perpera; juna 1435. godine – 1121 perper i 10 groša; aprila 1439. godine – 2000 perpera), a radi trgovine srebrom. Radoje u društva ulaže svoj rad, kupuje srebro u Bosni i šalje ga kompanjonima u Dubrovnik, a zaradu dijele popola. Uglavnom djeluje na području Kreševa i po svemu je najpoznatiji trgovac u Kreševu u srednjem vijeku.

Dugogodišnja poslovna vezanost i boravak u Kreševu, obim poslovanja i izrasli respekt među poslovnim svijetom na području Kreševa uvjetovali su njegovo ime-

novanje knezom Kreševa, gdje ga pratimo 1445. godine. Time je dostigao svojevrtni poslovni vrhunac, koji ga izdiže i svrstava među poznatije trgovce u Bosni u prvoj polovini XV stoljeća.

Radoje proživljava sve ono što se dešava poslovnim ljudima u srednjovjekovnoj Bosni i njegova poslovna biografija može poslužiti kao klasičan primjer trgovca u prvoj polovini XV stoljeća. On je uspješan trgovac na relaciji između Dubrovnika i Bosne, prije svega Kreševa. Uglavnom je trgovac glavnim, najtraženijim artiklima u međusobnoj komunikaciji Mediterana i Balkana: tkaninama i srebrom. Kao trgovac predmetom je tužbi za otuđivanje srebra, kvarenje novca, zloupotrebu položaja, ali on je i predstavnik lokalne vlasti, zaštitnik kraljevskih interesa, tužilac, strana koja je oštećena i član sudačkog kolegija koji presuđuje drugima u dubrovačkoj koloniji ■

FROM THE HISTORY OF KREŠEVO IN THE MIDDLE AGES (Radoje Kristić known as Kozoje)

Summary

The representatives of the Kristić family originate from Kreševo. They gained Ragusan citizenship and enjoyed the advantages provided to Ragusans in the international trade on the Eastern coast of the Adriatic Sea. Their basic activities were primarily connected to Kreševo and Podkreševo, even though the Court College sometimes linked them to Fojnica, where a significant concentration of Ragusans existed and a stronger colony of Ragusan merchants with legal rights for the wider area. Brothers Kozoje Kristić (1428-1441) and Radovan Kristić (1430-1445) were the first known representatives of this family. They were involved in trade crediting, taking credits from Ragusan merchants and reselling the goods to small time merchants and population in the Hinterland. Between 1428 and 1430, the Kristić brothers made nine credit contracts amounting to around 1.340 ducats which, despite the short time span, by the number of contracts and the extent of their debt, puts them into the line of active merchants with a hefty capital and preconditions for its enlargement and enrichment of the family. Radovan Kristić had business relations with Split which is shown by his debts from 1445.

Kozoje Kristić had two sons: Radoje (1431-1464) and Ivan Kristić (1438-after 1464). Both of the brothers married Ragusan women; Radoje married Franuša in 1440 and Ivan married Franciskina in 1448, and both received houses in Ragusa as

dowries. The brothers did not have heirs, but they did have a sister whose son Andrija Marković, known as Kozoje (Andrija Kozojević, 1460-1489), in a way represented the third generation of this family.

By all accounts, Radoje was the elder of the brothers and acted protectively towards his younger brother Ivan whom he represented during the signing of his marriage arrangement. Radoje also named his brother Ivan along with his wife Franuša in his testament as the main heirs of his property. Radoje also left a stronger trace in the available sources. He was engaged in trade crediting, most probably in the trade of textiles. During the period between 1431 and 1447, alone or accompanied by other merchants, he realised 12 credit contracts amounting to 1841 ducats, 1084 perpers, 97.5 grossus and 30 parvulus, which, when calculated into ducats, surpasses the sum of 2200 ducats. His creditors were mostly Ivan Županović and Vlatko Bogdanović with whom he signed six contracts between 1435 and 1440. They were also his most trusted companions. With them he established three separate merchant societies with a hefty capital (in March 1435 – 707 perpers; in June 1435 – 1121 perpers and 10 grossus; in April 1439 – 2000 perpers) in order to trade with silver. Radoje invested his work into these societies, he bought silver in Bosnia and sent it to his companions in Ragusa, whereby the profit would be equally divided between them. He was mostly active in the region of Kreševo and, by all accounts, was the most famous merchant in Kreševo during the Middle Ages.

The long business connections and his activities in Kreševo, the scale of his trade and the emerging respect he enjoyed among the business establishment of that town, caused him to be named as the Count of Kreševo where we can follow his new title from 1445. In this way he reached a business pinnacle which puts him in the line of the most prominent merchants of Bosnia during the first half of the 15th century.

Radoje lived through all of the things that happened to businessmen in medieval Bosnia and his career biography can serve as a classical example of a merchant in the first half of the 15th century. He is a successful merchant trading on the relation between Ragusa and Bosnia, especially Kreševo. He traded in the main and most sought after goods in the communication between the Mediterranean and the Balkans – textiles and silver. As a merchant he was involved in charges for stealing silver, distorting and clipping coins, abuse of power, but he was also a representative of the local government, a protector of royal interests, a prosecutor, an offended party, and a member of the Court College which sentenced others in the Ragusan colony ■